

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра економіки та фінансів підприємства

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Рентабельність основних засобів підприємства та шляхи її
підвищення»**

**за матеріалами Державного Підприємства «Луцький Ремонтний Завод
«Мотор», м. Луцьк**

Студента 2 курсу 2 м групи,

Бобчинський Володимир

Заочної форми навчання **Владиславович**

спеціальності 051 «Економіка»,

спеціалізації «Економіка підприємства»

Науковий керівник

Гуляєва Наталія

к.е.н., професор **Миколаївна**

Гарант освітньої програми **Блакита Ганна**

д-р екон. наук, професор

Владиславівна

Київ 2018

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	7
1.1. Основні засоби: визначення, класифікація та структура	7
1.2. Управління, формування і використання основних засобів підприємства.....	17
1.3. Методики аналізу та характеристика показників, що визначають ефективність використання основних засобів	29
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ НА ДП ЛРЗ “МОТОР”	40
2.1. Організаційно-економічна характеристика ДП ЛРЗ “МОТОР”	40
2.2. Аналіз показників фінансового стану ДП ЛРЗ “МОТОР”	49
2.3. Аналіз обсягу, структури та ефективності використання основних засобів на ДП ЛРЗ “МОТОР”	53
РОЗДІЛ 3.ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ДП ЛРЗ „МОТОР”	61
3.1. Основні напрями підвищення ефективності використання основних засобів на ДП ЛРЗ „МОТОР” на плановий період	61
3.2. Модернізація та заміна обладнання як інструменти підвищення ефективності використання основних засобів на ДП ЛРЗ «МОТОР»	71
3.3. Фінансові важелі підвищення ефективності основних засобів ДП ЛРЗ «Мотор»	79
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ.....	102

АНОТАЦІЯ

Бобчинський В.В. «Ефективність використання основних засобів та шляхи її підвищення» (за матеріалами Державного Підприємства Луцький Ремонтний Завод «Мотор», м. Луцьк). – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 051 «Економіка», спеціалізація «Економіка підприємства» – Київський національний торговельно-економічний університет – Київ, 2018.

Випускну кваліфікаційну роботу присвячено теоретичним, методичним і практичним аспектам використання основних засобів, визначено склад та структура основних засобів, порядок їх відтворення, розглянуто екстенсивні та інтенсивні шляхи їх розвитку та підвищення ефективності їх використання. В роботі розглядаються напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства, з метою підвищення його економічного потенціалу

Ключові слова: основні засоби, фондоозброєність, фондівіддача, фондомісткість.

ABSTRACT

Bobchynskiy V.V. "Efficiency of use of fixed assets and ways of its increase " (based on the materials of SE "LPR "MOTOR"', Lutsk). – Manuscript.

Final qualifying paper on the specialty 051 "Economics", specialization "Economy of Enterprise". – Kyiv National University of Trade and Economics. – Kyiv, 2018.

The final qualifying paper is devoted to theoretical, methodological and practical aspects of the use of fixed assets the composition and structure of fixed assets, the order of play is considered extensive and intensive ways of their development and increase of the efficiency of their use are considered. In work directions of increase of efficiency of use of the basic means of the enterprise, for the purpose of increase of its economic potential are considered.

Key words: fixed assets, tendowaginit, capital productivity, capital –output ratio.

ВСТУП

Із вступом вітчизняної економіки в новітню стадію свого розвитку змінилися форми ведення господарської діяльності. Суб'єкту господарювання надані широкі права і можливості у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів і механізмів організації виробництва, збуту продукції.

Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових принципів господарювання. Від вирішення цієї проблеми, певною мірою, залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Для нормального функціонування підприємства необхідна наявність відповідної кількості устаткування, транспорту, будівель і т.п.. Основні виробничі засоби, що складаються з будинків, споруджень, машин, устаткування й інших засобів праці, що беруть участь у процесі виробництва, є самою основою діяльності фірми, безперервної роботи. Основні засоби як головний елемент матеріально-технічної бази підприємства завжди відіграють велику роль і мають використовуватися раціонально й ефективно. Саме тому важливим є правильний вибір шляхів підвищення ефективності управління основними засобами підприємства, що і зумовлює **актуальність** випускної кваліфікаційної роботи.

Проблему ефективності використання основних засобів досліджували вчені, серед яких можна виділити таких як В.М. Бойко, П.Г. Вашків [1], А.Б. Борисов [2], І.А. Бланк [3], Ф.Ф. Бутинець [4], А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк [5], Н.М. Гуляєва[6].

Метою випускної кваліфікаційної роботи є – на основі теоретичного обґрунтування та систематизації існуючих методичних підходів, аналітичних досліджень діяльності підприємства, визначити шляхи підвищення ефективності використання основних засобів.

Для досягнення поставленої мети, в роботі передбачено вирішення наступних завдань:

- визначити сутність основних засобів, їх класифікацію та структуру;
- розглянути методи аналізу ефективності використання основних засобів підприємства;
- огляд показників, що визначають ефективність використання основних засобів;
- надати організаційно-економічну характеристику ДП ЛРЗ “МОТОР”;
- проаналізувати фінансовий стан ДП ЛРЗ “МОТОР” за 2016-2017 роки;
- проаналізувати ефективність використання основних засобів на ДП ЛРЗ “МОТОР”;
- визначити напрям підвищення ефективності використання основних засобів ДП ЛРЗ “МОТОР”;
- надати економічне обґрунтування фінансових методів підвищення ефективності основних засобів ДП ЛРЗ “МОТОР”.

Предметом випускної кваліфікаційної роботи виступають теоретико-методологічні та практичні аспекти обґрунтування шляхів підвищення ефективності використання основних засобів.

Об’єктом випускної кваліфікаційної роботи є процес управління ефективністю використання основних засобів на конкретному прикладі ДП ЛРЗ “МОТОР”.

Теоретичною та методологічною базою випускної кваліфікаційної роботи є законодавчі та нормативно-правові акти України, наукові праці і монографії вітчизняних і зарубіжних економістів, періодична спеціалізована наукова література, статті у спеціалізованих виданнях, автореферати, дисертації тощо. Опрацьовано спеціалізовані видання у галузі економіки практичного спрямування та матеріали мережі Інтернет.

Інформаційну базу випускної кваліфікаційної роботи складають дані Державного комітету статистики України, інформаційні матеріали

Міністерства економіки, розвитку і торгівлі України, офіційні матеріали Рахункової палати і Антимонопольного комітету України, звітні дані Міністерства фінансів України, публічні джерела міжнародних фінансових організацій, первинні документи, облікові реєстри та звітні матеріали ДП ЛРЗ “МОТОР”.

Практичне значення одержаних результатів випускної кваліфікаційної роботи полягає в розробці пропозицій щодо удосконалення шляхів підвищення ефективності основних засобів підприємства. Окремі пропозиції можуть бути впроваджені в практичну діяльність ДП ЛРЗ “МОТОР” та інших підприємств України.

Апробація результатів випускної кваліфікаційної роботи представлена у науковій статті на тему «Ефективність використання основних засобів та шляхи її підвищення», яка опублікована у збірнику наукових статей студентів КНТЕУ «Економіка та фінанси підприємства» (ч.1, ст. 241).

Випускна кваліфікаційна робота складається з трьох частин: теоретичної, аналітичної та з пропозиціями щодо шляхів підвищення ефективності використання основних засобів, а також списку використаних джерел та додатків.

У теоретичній частині дається поняття основних засобів підприємства, а також їх класифікація, прийнята в економіці. У цій частині дається методика проведення аналізу основних засобів та показників які при цьому використовуються.

У аналітичній частині як приклад розглядається конкретне підприємство і аналізується використання його основних засобів в 2016 році, в порівнянні з базисним 2017 р.. У процесі аналізу розраховуються показники використання основних засобів, проводиться факторний аналіз. Отримані результати зіставляються і виявляються ті причини, що призвели їх зміні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Основні засоби: визначення, класифікація та структура

Для здійснення своєї діяльності підприємства мусять мати необхідні засоби та матеріальні умови. Це найголовніший елемент продуктивних сил, який спонукає їх розвиток.

За допомогою таких засобів людина впливає на предмет праці з метою трансформування вхідних матеріальних ресурсів у готовий продукт.

З погляду економічної категорії, основні засоби – це частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці та поступово, протягом багатьох виробничих циклів, переносить свою вартість на виготовлений продукт.

Значення вивчення та дослідження такої економічної категорії як основні засоби зумовлюється наступним:

- основні засоби, які призначені для використання у виробничій сфері, складають матеріальну основу продуктивних сил, виробничий апарат та засоби праці, наявність та склад яких визначає економічний потенціал суспільства. «Економічні епохи відрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці»
- основні засоби, які використовуються у невиробничій сфері створюють умови, сприяють підвищенню рівня науки та культури, покращанню здоров'я та соціальному розвитку суспільства;
- підвищення якісного складу основних засобів – це передумова підвищення продуктивності праці [1].

Основні засоби - це вартісна форма існування засобів праці, які тривалий час, не змінюючи при цьому своєї натуральної форми, багаторазово

приймають участь в процесі виробництва, поступово спрацьовуються і частинами (у вигляді амортизаційних відрахувань) переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Розглянемо сутність основних засобів у діючих нормативно-правових актах. Згідно з пп. 14.1.138 ст. 14 Податкового кодексу «основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 грн, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зношенням та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)». [2].

Однак у класичному політекономічному визначенні основних засобів немає якихось обмежень у розмірі їх вартості у грошовому виразі. Важливо лише, що вони беруть участь у виробничому процесі багаторазово і переносять свою вартість на виготовлений продукт частинами.

У зарубіжній обліковій практиці основні засоби розглядаються як довгострокові активи. У трактуванні Міжнародних Стандартів бухгалтерського обліку активи – це ресурси, які контролюються підприємством, придбані у минулому, використання яких забезпечить економічну вигоду у майбутньому. Звичайно, це не означає безпосередньо отримати якусь суму прибутку, а мається на увазі використання, яке забезпечить збільшення господарських коштів або зменшення зобов'язань підприємства [3].

У міжнародній системі обліку, як, до речі, тепер і у вітчизняному обліку, із введенням в дію Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Національних стандартів бухгалтерського обліку, а

саме П(С)БО 7 «Основні засоби» не ставиться якихось вартісних обмежень при віднесенні активу до основних засобів. Головне, щоб цей актив використовувався у діяльності підприємства протягом більше одного року та його використання забезпечувало економічну вигоду у майбутньому[4].

Відповідно до Національних стандартів бухгалтерського обліку П(С)БО 7 основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою їх використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Відбувається перерозподіл між об'єктами, які раніше відносились до основних засобів, та об'єктами, які відносились до малоцінних швидкозношуваних предметів. Малоцінні швидкозношувані предмети виділено в окрему групу «Інші необоротні матеріальні активи».

Об'єкт основних засобів визнається активом, коли:

- існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта;
- його вартість може бути достовірно визначена.

Крім того, у визначенні основних засобів наведені такі критерії їх визнання, як:

- матеріальність (мають матеріальну форму);
- призначення (утримуються з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій);
- термін корисного використання (більше року або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Додатковий критерій визнання – критерій вартості – використовується

при виділенні тільки однієї групи основних засобів: малоцінних необоротних матеріальних активів. Відповідно до П(С)БО 7 підприємства можуть самостійно установлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів. До основних засобів, які визнані малоцінними, підприємства можуть застосовувати спрощені методи нарахування амортизації.

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремих конструктивно відокремлених предметів, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно об'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно або інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством [6].

Протягом строку служби об'єктів основних засобів підприємства акумулюють перенесену на виготовлену продукцію вартість у формі амортизаційних відрахувань. Функціонування основних засобів у фізичному вигляді завершується після закінчення строку служби об'єкта основних засобів, і відбувається перетворення накопичених амортизаційних відрахувань у нові об'єкти основних засобів, які приходять на зміну зношеним та вибулим з експлуатації [7].

Основні засоби, що використовуються у виробництві, поділяють на певні групи, залежно від того, яку роль вони відіграють у виробничому процесі. Частина основних засобів використовується для безпосереднього впливу людини на процес виробництва, тобто виступають тими засобами праці, що безпосередньо впливають на оборотні засоби, перетворюючи їх на готову продукцію. Такі основні засоби називають їх «активною частиною». До них можна віднести робочі машини, устаткування, транспортні засоби,

вимірювальні й регулюючі прилади, обчислювальна техніка та лабораторне устаткування. Існують й інші види основних засобів, які не використовуються активно у виробництві, проте є необхідною умовою його здійснення. Тобто їх відсутність унеможливає здійснення виробничого процесу. До таких відносять, наприклад, будівлі, споруди. Саме ці основні засоби становлять так звану «пасивну частину». Слід зазначити, що в силу того, що робочі машини, устаткування, транспортні засоби та інша техніка і прилади активно використовуються у виробництві, з часом зношуються та потребують постійного оновлення, саме «активна частина» основних засобів відіграє провідну роль в розвитку виробництва.

Відповідно до типової класифікації основні засоби можуть групуватися за сукупністю спільних технічних характеристик, за функціональним призначенням та умовами використання необоротних матеріальних активів, формами власності і видами економічної діяльності тощо. За функціональним призначенням основні засоби розрізняють як виробничі та невиробничі. До складу виробничих основних засобів належать засоби, що безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню у сфері матеріального виробництва. На відміну від виробничих, невиробничі основні засоби не беруть безпосередньої участі у процесі матеріального виробництва й призначені, в основному, для обслуговування житлового та комунального господарств, забезпечення культурно-побутових потреб населення у невиробничій сфері тощо[8].

За використанням основні засоби поділяють на діючі, недіючі та запасні. До діючих належать усі основні засоби, що використовуються у господарській діяльності підприємства.

До недіючих відносять основні засоби, що тимчасово не використовуються у зв'язку з консервацією окремих об'єктів або приміщень (цехів) підприємства.

До запасних основних засобів відносять різне устаткування, що знаходиться в резерві й призначене для заміни об'єктів основних засобів, що

вибули або ремонтуються. Згідно з Цивільним кодексом України встановлено такі форми власності: приватна, державна та комунальна. Відповідно до цього основні засоби також можуть перебувати у приватній, державній або комунальній формі власності[9].

Основні засоби також можна згрупувати за джерелами їх отримання та за функціями, які вони виконують у виробничому процесі. За джерелами отримання основні засоби можна поділити на власні (які, в свою чергу, можуть бути придбаними чи виробленими), орендовані чи одержані в лізинг. За функціями, які основні засоби виконують у виробничому процесі, їх можна класифікувати наступним чином:

1) основні засоби, які безпосередньо беруть участь у виготовленні продукції (або ті, які виготовляють продукт), до них можна віднести робочі машини і устаткування, виробничий і господарський інвентар, оскільки вони безпосередньо задіяні у виготовленні продукції;

2) основні засоби, які допомагають у виготовленні продукції, сюди відносяться вимірювальні і регулюючі прилади; обчислювальна техніка та лабораторне устаткування, оскільки вони не виготовляють продукції, проте допомагають у дотриманні усіх необхідним вимог щодо виготовлення якісного продукту;

3) основні засоби, які сприяють процесу виробництва, тобто ті, які не берть безпосередньої участі і не допомагають виробництву, а лише створюють необхідні умови для нього, серед них можна виділити будівлі, споруди, транспортні засоби.

Отже, основні засоби – матеріальні активи, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності, вартість яких перевищує 2500 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зношенням та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік.

Необхідною умовою раціональної організації обліку основних засобів є їх класифікація за такими ознаками: натурально-речовим складом,

функціональним призначенням, використанням, належністю, за відношенням до галузі народного господарства.

Класифікаційні характеристики основних засобів зображені на рис. 1.1.[10].

Рис. 1.1.Класифікаційні характеристики основних засобів

Так як основні засоби неоднорідні і різняться між собою натурально-речовим складом, термінами служби, призначенням і функціональною роллю у виробничому процесі, їх можна розділити по групам, щовідображено в табл. 1.1. та класифікувати, що подано схематично на рис. 1.2., все це відповідно до стандартів бухгалтерського обліку.

Таблиця 1.1.

Групи та підгрупи основних засобів

№ Групи	Назва групи
1	Земельні ділянки
2	Капітальні витрати на поліпшення земель
3	Будинки (виробничі, адміністративні, склади), споруди (мости, греблі, автомобільні дороги) та передавальні пристрої (кабельні лінії, каналізація, водоканали, лінії електромереж
4	<p>Машини й устаткування:</p> <p>силові (котельні установки, електродвигуни, гідроагрегати, турбоагрегати, газотурбінні установки, двигуни внутрішнього згорання, трактори, електротехнічне устаткування);</p> <p>робочі (металорізальні верстати, компресорні машини й устаткування, насоси, вантажо-розвантажувальні машини й устаткування для земельних і кар'єрних робіт);</p> <p>вимірювальні та регулювальні прилади, лабораторне устаткування (контрольно-вимірювальна апаратура, геодезичні прилади, вагоне устаткування, обчислювальна техніка);</p> <p>інші машини й устаткування комунального господарства, спортивне, театральне, музичне устаткування.</p>
5	Транспортні засоби
6	Інструменти, прилади, інвентар (меблі)
7	Робоча і продуктивна худоба
8	Багаторічні насадження;
9	Інші основні засоби

Розглянуті сутність та класифікація основних засобів дають змогу оптимізувати їхню структуру – забезпечити ефективне їх використання, сприяти покращенню стану сучасного виробництва

Структура основних засобів– це співвідношення між вартістю окремих груп основних засобів та їх загальною вартістю, виражене у відсотках. Категорія структури характеризує внутрішню будову і зв'язок складових частин певної сукупності величин (наприклад, основних засобів, доходів, витрат) і застосовується в економіці для вивчення і наочного зображення цієї сукупності. Особливості структури основних засобів зумовлені специфікою

галузі економіки, до якої належить підприємство, метою підприємницької діяльності, характером процесу відтворення основних засобів, методикою їх оцінки тощо.

Співвідношення різних груп основних засобів у загальній їх вартості становить функціональну (технологічну) структуру основних засобів.

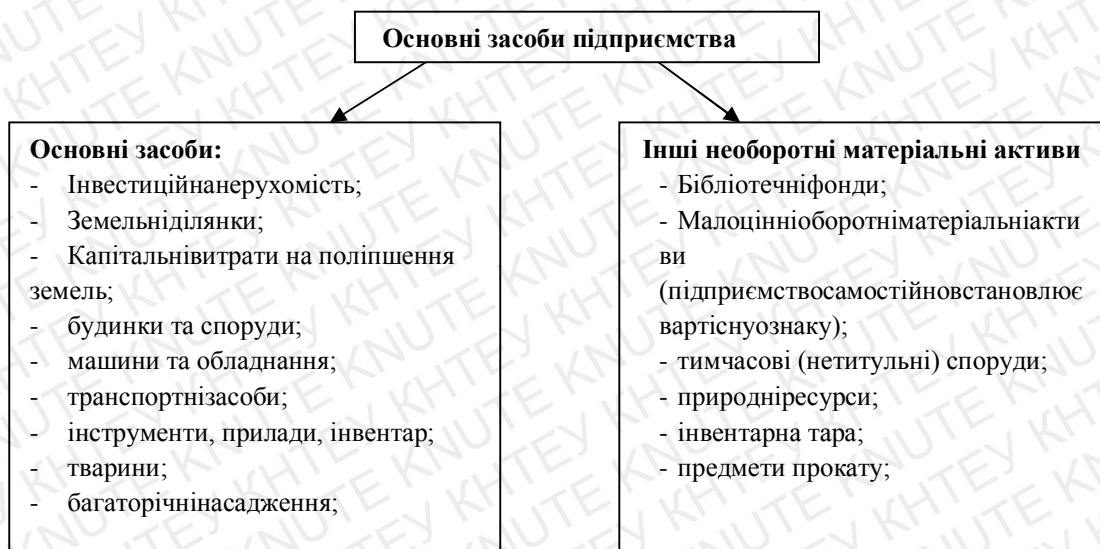

Рис. 1.2. Класифікацію основних засобів підприємства відповідно до стандартів бухгалтерського обліку

За інших рівних умов технологічна структура основних засобів тим прогресивніша та ефективніша, чим більша у їх складі питома вага активної частини. Вона змінюється під впливом багатьох чинників: виробничо-технологічних особливостей підприємства; науково-технічного прогресу і зумовленого ним технічного рівня виробництва; ступеня розвитку різних форм організації виробництва; відтворювальної структури капітальних вкладень у створенні нових основних засобів; вартості будівництва виробничих об'єктів і рівня цін на технологічне устаткування; територіального розміщення підприємства та ін.

Звичайно, важливим аспектом є співвідношення між різноманітними видами основних засобів, куди більше вкладається коштів підприємства: у будинки, які є однією з умов процесу виробництва, чи у виробниче устаткування, яке визначає потужність підприємства. Здавалося б, чим вища

на підприємствах частка активної складової, тим вищий рівень їх технічного оснащення, тим більше можливостей мають підприємства щодо збільшення випуску продукції при однаковому обсязі основних засобів. Але, з іншого боку, якщо нове, найефективніше устаткування поставити просто неба, воно швидко вийде з ладу. Тому недостатня кількість елементів пасивної частини оновлених основних засобів негативно впливає на ефективність використання засобів виробництва, і передусім на їх технічний стан та обслуговування. Тому для досягнення найефективнішого використання основних засобів підприємству необхідно прагнути досягти оптимального співвідношення між активною та пасивною частинами.

Технологічна структура основних засобів залежить від багатьох факторів, і передусім від таких, як виробничі та матеріально-технічні особливості галузі; технічний рівень виробництва; форми відтворення основних засобів, форми суспільної організації виробництва; географічне розташування підприємства.

Основними факторами, які впливають на структуру основних виробничих засобів підприємств, є: рівень автоматизації і механізації, рівень спеціалізації і кооперування, кліматичні та географічні умови розміщення підприємств. Кожний фактор по-різному впливає на структуру виробничих засобів. Поліпшити структуру основних виробничих засобів можна за рахунок: оновлення та модернізації устаткування, ефективнішого використання виробничих приміщень установленням додаткового устаткування на вільній площі; ліквідації зайвого й малоефективного устаткування, механізації та автоматизації виробництва; правильної розробки проектів будівництва та високоякісного виконання планів будівництва підприємств; ліквідації невикористаного або маловикористовуваного устаткування та встановлення устаткування, що забезпечить правильніші пропорції між його окремими групами.[6, стр 25-26].

Необхідність оновлення основних виробничих засобів за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме

конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих засобів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання засобів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

Для забезпечення відтворення основних виробничих засобів важливе значення має вивчення їхнього стану та використання. Стан і використання основних виробничих засобів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах є важливою проблемою в нашій державі, на цьому етапі розвитку економіки, і є результатом досконалого управління ними.

1.2. Управління формуванням і використанням основних засобів підприємства

Управління основними засобами підприємства є доволі складною системою. Проблема полягає в тому, що основні засоби, формуються при створенні підприємства і служать тривалий час. Рациональне використання основних фондів і виробничих потужностей підприємства сприяє поліпшенню всіх техніко-економічних показників, а саме збільшенню випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості та прискорення виробничого процесу, що має визначальний рівень ефективності у цьому виді діяльності.

Тому з метою підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів необхідно формувати та підтримувати наявні у них виробничі фонди на належному рівні. Цьому може сприяти оновлення основних засобів і поліпшення їх технічних характеристик як факторів, що впливають на рівень рентабельності і фінансовий стан бізнесу. Отже, необхідний постійний контроль за станом і аналіз використанням наявних у організації основних

фондів.

Управління основними засобами підприємства в господарській практиці полягає в оцінці і виявленні внутрішніх резервів поліпшення структури основних засобів і підвищення ефективності їх використання.

Завдання управління основними засобами відображено схематично на рис. 1.3.

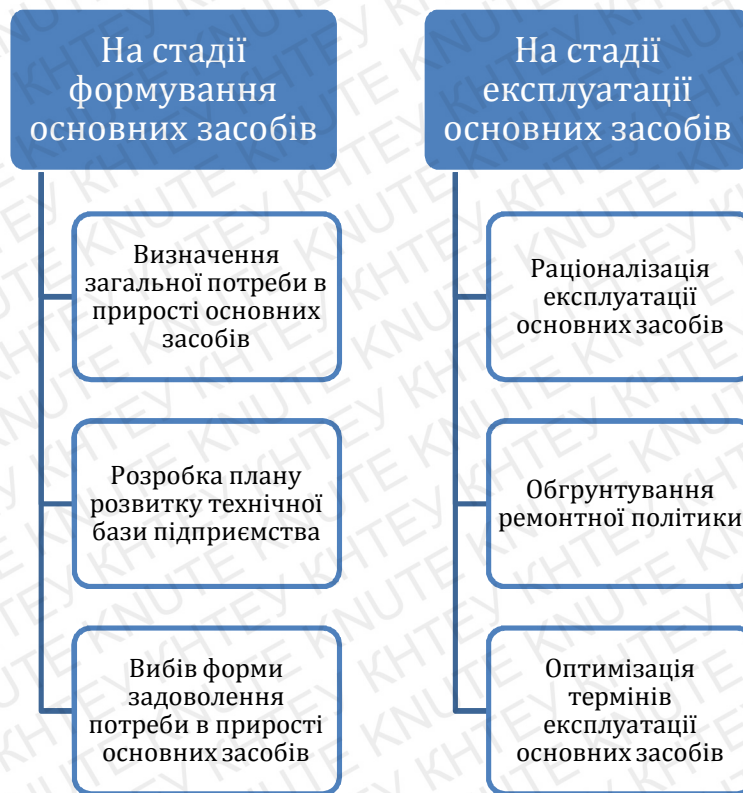

Рис. 1.3 Завдання управління основними засобами підприємства

Управління основними засобами дозволяє дати оцінку структури, динаміки та ефективності використання основних засобів. Визначальним для вибору аналітичних завдань і формування їх набору є конкретні потреби управління, зміст прийнятих управлінських рішень. Ефективність управління основними засобами залежить від повноти і достовірності результатів їх аналізу, а також – від ступеня досконалості обліку, налагодженості систем реєстрації операцій з об'єктами основних засобів, повноти заповнення облікових документів

Ринкова економіка стимулює підприємства до впровадження нових техніки та технологій, розширює можливості щодо використання нових

фінансових інструментів та механізмів, проте на практиці виникає проблема щодо реальності їх застосування. Перш за все це обумовлено повною відсутністю або нестачею власних обігових коштів, низькою ліквідністю активів, застарілою матеріально-технічною базою, на утримання якої витрати перевищують наявні прибутки, та, звичайно, недосконалою законодавчою базою, що в тій чи іншій мірі регламентує діяльність підприємств. Саме тому особливо актуальними є дослідження питань сутності та особливостей оцінки управління відтворенням основних засобів підприємств.

Успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те, що основні засоби експлуатуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного зносу, а перенесення вартості основних засобів на продукцію, що виготовляється, виконувані роботи, надавані послуги відбувається за рахунок нарахування амортизації. Тут слід звернути увагу на цільове використання амортизаційних потоків, які формуються в результаті виробничої діяльності.

З метою обґрунтування ефективності використання на підприємствах амортизаційних відрахувань розглянемо два варіанти використання амортизаційних відрахувань. За першого варіанта можна амортизаційні відрахування розмішувати на депозитних рахунках під відповідний відсоток.

Відомо, що під час експлуатації основних засобів настає період, коли їх необхідно ремонтувати, удосконалити або замінити новими. Для ремонту старої або покупки нової машини потрібні кошти. Вони створюються і накопичуються при експлуатації машини, тому що в процесі праці частина вартості її переноситься на знову створений продукт. Зазначена частина вартості машини включається у витрати на виробництво продукції у виді амортизації.

Після завершення терміну служби об'єкта нараховані на нього амортизаційні відрахування використовуються відповідно до його призначення як одне з джерел відтворення основних засобів. Передбачається,

що затрати на виконання всіх видів ремонту, модернізацію та інші види поліпшень основних засобів, за період їх служби відносяться на собівартість продукції в межах сум, установлених чинним законодавством, або покриваються за рахунок прибутку, резервних фондів і фондів цільового використання.

За другим варіантом амортизаційні відрахування надходять до господарського обороту для збільшення власних обігових коштів підприємства. Використовуючи амортизаційні відрахування у господарському обороті, підприємство одержує приріст прибутку, який розраховується як добуток суми амортизаційних відрахувань у поточному періоді та ставки доходності оборотних засобів. Економічно вигіднішим слід вважати варіант, який забезпечує найбільшу поточну вартість грошових потоків.

Основні засоби протягом свого тривалого функціонування зазнають фізичного (матеріального) і економічного спрацювання, а також техніко-економічного старіння. Під фізичним (матеріальним) спрацюванням основних засобів розуміють явище поступової втрати своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей, тобто споживної вартості, що призводить до зменшення їхньої реальної вартості – економічного спрацювання. На швидкість і розміри фізичного спрацювання основних засобів впливають їхня надійність та довговічність, спосіб використання (екстенсивне чи інтенсивне), особливості технологічних процесів, якість технічного догляду й ремонтного обслуговування, кваліфікація робітників, інші організаційно-технічні фактори.

Фізичне спрацювання будь-якого знаряддя праці (машин, устаткування) можна поділити умовно на дві частини: ту, що періодично усувають проведенням ремонтів, і ту, що її в такий спосіб усунути неможливо. У зв'язку з цим розрізняють усувне (тимчасове) та неусувне (нагромаджувальне) фізичне спрацювання основних засобів.

Знос являє собою втрату основними засобами фізичних якостей або

техніко-економічних властивостей і, внаслідок цього, вартості. Величина зносу залежить від виду основних засобів, їх функціональної ролі у виробничому процесі, строку й умов використання. В основному він визначається строком служби об'єктів і зростає з терміном експлуатації. На величину зносу діють такі фактори, як інтенсивність використання, агресивність середовища, кліматичні умови, правові або інші обмеження.

Розрізняють два види зносу - фізичний і техніко-економічний.

До фізичного відноситься втрата об'єктом вартості при спрацюванні окремих частин машин, устаткування, інструменту й інвентарю та інших основних засобів, у результаті чого об'єкт не може надалі використовуватися у виробництві без ремонту. Основні засоби, зазнаючи в процесі виробництва фізичному зносу, щорічно втрачають частину своєї вартості, рівну тій її величині, що перенесена на виготовлену протягом цього року продукцію.

Усунення наслідків фізичного зносу відбувається за рахунок:

- проведення капітального та поточного ремонту;
- зменшення запланованих простоїв обладнання;
- забезпечення нормальних умов експлуатації;
- скорочення часу перебування засобів праці на складі.

Техніко-економічний знос буває двох видів: перший - пов'язаний із тим, що науково-технічний прогрес веде до появи конструктивно більш досконалих і продуктивних машин й устаткування такої ж вартості, як і машин застарілих, малопродуктивних; другий вид обумовлений створенням дешевих та економічних конструкцій машин й устаткування, що робить експлуатацію старих машин не вигідною.

Перша форма техніко-економічного зносу полягає в тому, що з упровадженням нових машин, з удосконаленням техніки, технології, організації виробництва і праці вартість виготовлення, наприклад, машин і устаткування при зберіганні їхніх конструктивних властивостей і експлуатаційних показників неухильно знижується. Те ж відноситься і до будинків, вартість яких у результаті індустріалізації будівництва знижується.

Отже, ця форма техніко-економічного зносу виражає зменшення вартості машин або устаткування внаслідок здешевлення їхньої відтворення. У відповідності зі зниженням вартості виробництва машин, устаткування й інших елементів основних засобів переглядаються відповідно і ціна на них.

Друга форма техніко-економічного зносу має місце в тому випадку, коли змінюються конструкція й експлуатаційні показники нових машин. Їхнє застосування дозволяє збільшити обсяг виробництва, підвищити продуктивність праці, зменшити витрату експлуатаційних матеріалів (пальне, електроенергія, мастильні матеріали і т.д.), а в деяких випадках і основних матеріалів, знизити витрати на виробництво одиниці продукції і забезпечити більш високу якість обробки. Таким чином, друга форма техніко-економічного зносу має місце тоді, коли машина технічно застаріла і замінюється більш досконалою. У цьому випадку суспільство, застосовуючи постарілу техніку, витрачає більше робочого часу на виробництво того самого кількості продукції.

Вирішити проблему техніко-економічного зносу можна за допомогою здійснення ряду господарсько-організаційних заходів. Насамперед для запобігання техніко-економічного зносу практикують:

- проведення модернізації та реконструкції засобів праці;
- підвищення інтенсивності використання основних засобів;
- встановлення більш короткого періоду амортизації.

Існують і інші види зносу:

- функціональний знос – це знецінення основних засобів внаслідок появи більш продуктивних засобів праці, але за тією ж ціною
- технологічний знос – це знецінення основних засобів внаслідок появи більш дешевих аналогічних засобів праці
- соціальний знос – це втрата споживчих якостей основних засобів внаслідок невідповідності вимогам безпеки або ергономіки
- екологічний знос – це втрата споживчих якостей основних засобів внаслідок невідповідності вимогам екологічної безпеки.

Варто відзначити те, що визначити реальний розмір техніко-економічного зносу надзвичайно складно. Його можна визначити лише в експертному порядку. Доцільно обирати такі методи нарахування зносу, які враховують тенденції науково-технічного прогресу, щоби штучно не занижувати амортизацію і цим не консервувати технічну відсталість України через завищення строків експлуатації застарілих об'єктів.

Техніко-економічне старіння основних засобів – це процес знецінення діючих засобів праці до настання повного фізичного спрацювання під впливом науково-технічного прогресу. Воно характеризується поступовою втратою засобами праці своєї споживної вартості внаслідок удосконалення існуючих та створення нових засобів виробництва, запровадження принципово нової технології, старіння продукції, що виробляється з допомогою цих засобів виробництва. Ступінь техніко-економічного старіння того чи іншого засобу праці можна визначити за допомогою коефіцієнта (відносного показника) $K_{тес}$, що його розраховують за формулою 1.1:

$$K_{тес} = 1 - ((B1 / B0) \times (\Pi0 / \Pi1)), \quad (1.1)$$

де $B0$, $B1$ – повна вартість (ціна) застосовуваного й нового засобів праці; $\Pi0$, $\Pi1$ – відповідно продуктивність тих самих засобів праці або витрати на їхнє експлуатаційне обслуговування (інший пріоритетний техніко-експлуатаційний показник).

Окремі види засобів праці складаються з великої кількості конструктивних елементів (деталей, вузлів тощо), які виготовлені з різних за міцністю матеріалів, виконують різні технологічні функції, мають неоднакове експлуатаційне навантаження і внаслідок цього спрацьовуються нерівномірно. Звідси виникає необхідність заміни або відновлення спрацьованих конструктивних елементів устаткування та інших видів засобів праці задовго до того, коли кожний з цих об'єктів у цілому стане непридатним для дальшого використання у виробничому процесі. Отже, суть ремонту полягає в усуненні тимчасового фізичного спрацювання конструктивних елементів у натуральній формі та забезпечення в такий

спосіб постійної дієздатності засобів праці протягом усього періоду їхньої експлуатації.

Витрати на поточний ремонт є постійними й відносно рівномірними протягом експлуатаційного періоду, а тому їх відносять на собівартість продукції (наданих послуг). Проведення капітального ремонту потребує порівняно великих одноразових витрат, що унеможлиблює пряме включення таких до собівартості продукції: ці витрати визначають заздалегідь і відносять на собівартість продукції рівномірно протягом ремонтного циклу, тобто періоду між двома послідовними капітальними ремонтами. Відновлювальний ремонт фінансують за рахунок державного страхового (резервного) фонду і за характером та обсягом робіт, що виконуються, відносять до сфери капітального будівництва.

Відтворення основних засобів – це процес безперервного їх поновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення. Просте відтворення основних засобів здійснюється в тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність. Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Процес відтворення основних виробничих засобів має низку характерних ознак, зокрема:

- 1) основні виробничі засоби поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію;
- 2) у процесі відтворення основних виробничих засобів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості;
- 3) нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється громадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних виробничих засобів на готову продукцію;

4) основні виробничі засоби поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду.

У процесі господарської діяльності кругообіг основних виробничих засобів проходить три стадії.

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих засобів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі засоби в процесі експлуатації зношуються й нараховується сума зносу. Вона є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На першій стадії кругообігу основних виробничих засобів втрачається споживна вартість засобів праці, їхня вартість переноситься на вартість готової продукції [7. стр. 223-226].

На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань.

На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих засобів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих засобів на нові за рахунок нарахованого зносу основних засобів.

Просте відтворення основних засобів здійснюється у двох формах:

- 1) заміна зношених або застарілих основних виробничих засобів;
- 2) капітальний ремонт діючих основних засобів.

За простого відтворення у кожному наступному циклі відбувається створення основних засобів у попередніх обсягах та з однаковою якістю. Джерелом фінансування заміни зношених основних засобів є нарахована сума амортизації. За розширеного відтворення кожного наступного циклу здійснюється кількісне і якісне зростання основних засобів. Джерелом фінансування таких змін є використання частини створеного додаткового продукту.

Тобто, управління основними засобами переважно зводиться до того, щоб забезпечити своєчасне відновлення і підвищення ефективності їхнього використання. При цьому необхідно враховувати, що основні засоби піддаються не тільки фізичному зносу, а й, що особливо важливо, технологічному зносу, коли практично ще нові машини чи устаткування дають нижчі показники порівняно із щойно створеними. Технологічний знос насамперед стосується активної частини основних виробничих засобів і меншою мірою пасивної частини. Це дає змогу в процесі управління зосереджувати увагу на таких видах основних засобів, як машини, зокрема силові і робочі, устаткування, транспортні засоби, інструменти, прилади, комп'ютерна техніка [13].

Серед напрямів підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах чільне місце повинно бути відведено заходам, спрямованим на поліпшення їх екстенсивного використання. Зокрема, більшу увагу треба приділяти насамперед таким, які спрямовані на підвищення змінності роботи устаткування. Підвищення змінності роботи устаткування є важливим фактором зростання обсягів виробництва продукції і підвищення ефективності використання основних засобів.

Підвищенню змінності роботи устаткування повинно сприяти удосконалення його структури, тобто зменшення в його складі тих машин і верстатів, які за своїми технологічними можливостями лише частково завантажені роботою протягом зміни.

Слід наголосити на тому, що здійснення екстенсивних заходів, скерованих на підвищення ефективності управління основними засобами, як правило, не потребує капітальних витрат.

Значним резервом збільшення продуктивності роботи виробничого устаткування є максимально можливе скорочення його простоїв. На підприємствах з дискретним виробництвом кількість невикористовуваного протягом доби устаткування нерідко досягає 10–15 % робочого часу. Це спричинюється: неузгодженістю пропускнуої спроможності окремих цехів і

дільниць; незадовільною організацією техніко-профілактичного обслуговування та ремонту устаткування; браком робітників тих чи інших професій; перебоями в забезпеченні робочих місць матеріалами, електроенергією, комплектуючими виробами, оснащенням, пристроями, підйомно - транспортними засобами тощо.

Багато підприємств мають проблеми з екстенсивністю використання основних засобів, особливо активної їх частини, що оцінюється коефіцієнтом змінності. Значному поліпшенню екстенсивному завантаженню засобів праці сприяє зниження частки недіючого устаткування, яка на промислових підприємствах України є дуже значною (кілька десятків тисяч одиниць), а також виведення з експлуатації зайвого та неефективно використовуваного устаткування й організація завдяки цьому повноцінної двозмінної роботи [14].

Важливе значення в підвищенні ефективності використання основних засобів мають соціальні фактори. Так, проведені соціологічні дослідження на ряді підприємств дали змогу виявити низку причин, які негативно впливають на організацію використання активної частини основних засобів в другу зміну. Насамперед, йдеться про незадовільне забезпечення другої зміни необхідним комплексом послуг виробничої інфраструктури (своєчасного ремонтного обслуговування, ритмічного забезпечення робочих місць необхідними матеріалами, інструментом, комплектуючими, транспортними засобами, різними видами енергії), низький рівень організації харчування, медичного обслуговування; недостатність в організації соціально-побутової інфраструктури міст та робітничих селищ; невисокий рівень кваліфікації кадрів, що не дає можливості ефективно використовувати нову техніку.

Поряд з технічними і організаційними факторами важливу роль у підвищенні ефективності використання основних засобів повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств. Йдеться про те, що менеджмент підприємств має розробляти і постійно удосконалювати

механізми матеріального стимулювання робітників, інженерів та інших працівників, діяльність яких сприяє виявленню та організації використання резервів підвищення ефективності основних засобів.

Ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей має велике значення як для підприємства, так і для економіки країни загалом. Повніше використання основних засобів на підприємстві веде до зменшення потреби у введенні в експлуатацію нових виробничих потужностей, до збільшення випуску обсягів продукції та підвищення рівня її якості (а отже, і прибутку), прискорює їх оборотність, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і технологічного зносу, прискорює темпи оновлення основних засобів, дає можливість використовувати сучасні методи залучення інвестицій у виробничі процеси.

Успішне функціонування основних засобів та виробничих потужностей залежить від того, якою мірою реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори кращого їх використання. Екстенсивне поліпшення використання основних засобів і виробничих потужностей означає: по-перше, збільшення часу функціонування основного устаткування і, по-друге, підвищення питомої ваги діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві.

Напрямами збільшення часу функціонування устаткування є:

- скорочення та ліквідація внутрішньозмінних простоїв шляхом;
- підвищення рівня організації виробництва (повне і своєчасне забезпечення робочих місць інструментами, матеріалами, напівфабрикатами, деталями);
- підвищення якості ремонтного обслуговування устаткування;
- скорочення цілодобових простоїв устаткування,
- підвищення коефіцієнта змінності його роботи.

На підприємствах України з дискретним характером виробництва кількість не працюючого впродовж доби устаткування нерідко досягає 15–20%, коефіцієнт змінності в середньому в промисловості становить 1,4 (з

урахуванням внутрішньозмінних простоїв ще менше – 1,2), що свідчить про значні резерви кращого використання засобів праці.

Важливим напрямком підвищення ефективності використання основних фондів є зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування, обсяги якого є досить значними.

Поліпшення інтенсивного та екстенсивного використання основних засобів підприємств безпосередньо позначається на зниженні собівартості виготовлюваних виробів за рахунок економії на умовно-постійних витратах, а в кінцевому підсумку це дає змогу збільшити прибуток підприємств та підвищити рентабельність їх діяльності[15].

Отже, основою вдосконалення управління ефективністю основними засобами є:

По-перше, ефективна амортизаційна політика, як з боку держави так і її реалізація на підприємстві. Досконалість амортизаційної політики безпосередньо впливає на рівень інвестицій в основний капітал, а це, своєю чергою, впливає на рівень спаду чи зростання валового внутрішнього продукту.

По-друге, покращання ефективності використання основних засобів можна досягти за рахунок покращення їх екстенсивного використання. Ступінь використання основних засобів можна підвищити шляхом матеріального стимулювання як інженерно-технічного персоналу, так і робітників, що займаються експлуатацією пасивних, а особливо, активних основних засобів.

1.3. Методи аналізу та система показників, що визначають ефективність використання основних засобів

Для підвищення ефективності використання основних засобів розроблено алгоритм процесу прийняття рішення щодо управління

ефективністю основних засобів підприємства. Він передбачає, що процес являє собою поступовий рух по блокам. Після виявлення проблеми, встановлення умов і факторів, що сприяють її виникненню, розробляються рішення, з яких вибирається краще.

I. Постановка проблеми: виникнення ситуації, прояв проблеми, збір необхідної інформації, опис проблемної ситуації.

II. Розроблення варіантів рішення: формування вимог-обмежень, збір необхідної інформації, розроблення можливих варіантів.

III. Вибір рішення: визначення критеріїв вибору; вибір рішень, які відповідають критеріям; оцінювання можливих наслідків; вибір найкращого рішення щодо управління ефективністю основних засобів підприємства.

Першим етапом дослідження управління ефективністю використання основних засобів на підприємстві є оцінювання стану основних засобів. Із цією метою наступним етапом стане вибір системи аналізу показників ефективності використання основних засобів і проведення аналізу ефективності використання основних засобів; після отримання результатів аналізу потрібно створити відповідну стратегію щодо ефективного управління основними засобами підприємства, усунення проблем чи поліпшення ефективності використання основних засобів; контроль виконання відповідної стратегії та корегування її, якщо це потрібно за результатами здійсненого оцінювання.

Економічні процеси ефективного використання та відтворення основних засобів потребують застосування різних методик сучасного економічного і статистичного аналізу:

- абстрактно-логічного (при здійсненні теоретичних узагальнень, розробці моделей економічного механізму ефективності використання основних засобів);
- статистико-економічного;
- розрахунково-конструктивного (при розрахунку фактичних показників економічної ефективності);

- графічного (при зображенні взаємозв'язків та розвитку окремих процесів та інструментів економічного механізму ефективності використання і відновлення основних засобів);
- економіко-математичного з використанням ПЕОМ і прикладних пакетів програми Microsoft Excel;
- експериментального.

Мета економічного аналізу ефективності використання основних засобів полягає у визначенні забезпеченості основними засобами за умови найбільш інтенсивного їх використання та пошуку резервів підвищення фондоддачі.

Модель управління ефективністю використання основних засобів представлено на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Механізм управління ефективністю використання основних засобів

Джерела інформації для проведення аналізу наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

**Інформаційна база для аналізу
ефективності використання основних засобів**

Група	Джерела даних
Первинні документи	Акт приймання-передачі основних засобів, Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів, Акт на списання основних засобів, Картка обліку руху основних засобів, Інвентарна картка обліку основних засобів, Інвентарний список основних засобів, Рахунок амортизації основних засобів
Дані рахунків бухгалтерського обліку	10 „Основні засоби”, 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”, 15 „Капітальні інвестиції” та інші
Облікові реєстри	Журнал 4, відомість 4.1
Фінансова звітність	Ф. №1 „Баланс”, ф. №2 „Звіт про фінансові результати”, ф. №3 „Звіт про власний капітал”, ф. №4 „Звіт про рух грошових коштів”, ф. №5 „Примітки до річної фінансової звітності”
Статистична звітність	Ф. №1-підприємство „Звіт про основні показники діяльності підприємства”, ф. №1-П (термінова) „Терміновий звіт про виробництво промислової продукції (робіт, послуг)”, ф. 11-ОЗ „Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)”
Інші джерела	Дані проведених інвентаризацій, інвентарні картки, договір лізингу, план технічного розвитку, патенти, паспорт будівлі, дані попередніх аудиторських перевірок

Перераховані джерела інформації використовуються для проведення

ретроспективного аналізу. Оперативний аналіз проводиться за даними первинного бухгалтерського обліку. Прогнозний аналіз ефективності використання основних засобів застосовується при оцінці відповідних альтернативних управлінських рішень.

Для проведення поглибленого аналізу основних засобів їх поділяють на окремі види: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); робоча і продуктивна худоба; багаторічні насадження; інші основні засоби. Забезпечення підприємства конкретними видами основних засобів можна оцінювати, порівнявши їх фактичну наявність заданими інвентарних карток обліку основних засобів та інших облікових документів з плановою потребою, необхідною для виконання виробничої програми підприємства.

Аналіз динаміки, складу і структури основних засобів. На першому етапі аналізують зміни загальної вартості основних засобів та їх окремих груп на кінець звітної періоду порівняно з його початком та визначають темпи їх зростання (приросту). Для оцінки основних засобів використовують показники первісної чи залишкової вартості основних засобів на певну дату чи середньорічної вартості за певний період. Аналіз динаміки загальної вартості основних засобів дає змогу оцінити тенденції зміни виробничого потенціалу, що знаходиться у розпорядженні підприємства, виявити причини, які їх зумовили.

Зіставлення темпів зміни обсягу окремих груп основних засобів дає змогу виявити пріоритети в розвитку виробничого потенціалу підприємства. При такому аналізі основні засоби за функціональним призначенням поділяють на виробничі і невиробничі. Вартість виробничих основних засобів переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, у міру їх використання, а поновлюються вони через капітальні інвестиції. Невиробничі ж основні засоби, перебуваючи на балансі підприємства, не беруть участі у виробничому процесі і не переносять своєї вартості на вироблений продукт;

відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства (чистого прибутку).

Одержані на цьому етапі аналізу значення темпів зростання (приросту) загального обсягу основних засобів слід також порівняти з темпами зростання (приросту) обсягу виробництва і реалізації продукції. Останні повинні перевищувати темпи зростання (приросту) вартості основних засобів.

На другому етапі аналізу досліджують зміни у структурі основних засобів та виявляють тенденції структурних зрушень. Це дає змогу виявити видову та натурально-речову структуру основних засобів, що є у розпорядженні підприємства, проаналізувати зміни, що відбуваються, й оцінити їх наслідки для підприємства. Особливу увагу слід звернути на дослідження частки активної частини у структурі основних засобів, оскільки саме вона визначає виробничі можливості підприємства. Позитивними за результатами аналітичного дослідження слід вважати: збільшення частки активної частини основних засобів порівняно з часткою пасивної їх частини; перевищення темпів зростання активної частини основних засобів порівняно з темпами зростання їх пасивної частини.

Для економічного аналізу важливе значення має поділ виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності на їх активну і пасивну частини. Активна частина виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності безпосередньо впливає на предмети праці, беручи участь у переміщенні та переробці сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів (наприклад, у промисловості - машини та обладнання, транспортні засоби). Пасивна частина виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності не бере безпосередньої участі в процесі виробництва продукції, але створює необхідні для його здійснення умови (будинки, споруди, передавальні пристрої тощо). Зростання частки активної частини виробничих основних

засобів є свідченням покращання структури основних засобів, підвищення рівня технічної оснащеності виробництва.

Важливого значення в економічному аналізі ефективності основних засобів виробництва набуває правильний вибір та розрахунок показників, що характеризують рівень економічного ефекту від використання основних засобів у виробничих процесах господарської діяльності підприємств, специфіка виробництва у просторових і часових (сезонних) межах, врахування особливостей галузі та особливостей основного засобу виробництва умови і характер експлуатації окремих видів основних засобів з різномірними їх функціями у процесах виробництва[16].

При аналізі обсягу, структури та динаміки основних засобів необхідно враховувати, що різні види основних засобів беруть різну участь у процесі господарської діяльності підприємства. Виробнича потужність визначається лише величиною промислово-виробничих основних засобів. Невиробничі засоби у виробництві безпосередньої участі не беруть, вони лише обслуговують культурно-побутові потреби колективу.

Для забезпечення відтворення основних засобів важливе значення має вивчення їхнього стану та використання, що є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують :

- 1) забезпечення підприємства основними засобами;
- 2) стан основних засобів;
- 3) ефективність використання основних засобів.

До показників, які характеризують забезпеченість підприємства основними засобами, належать: фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства [17].

Фондомісткість є величиною зворотною до фондівіддачі. Цей показник дає можливість визначити вартість основних засобів на одну гривню виробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства основними

засобами. За нормальних умов фондівдача повинна мати тенденцію до збільшення, а фондомісткість – до зменшення.

Забезпеченість підприємства основними засобами визначається рівнем фондоозброєності праці. Останню розраховують як відношення вартості основних засобів до чисельності працівників підприємства. Збільшення рівня фондоозброєності є позитивним фактором. Коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства визначається як відношення вартості основних засобів (за вирахуванням суми їхнього зносу) до вартості майна підприємства.

Якщо коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства сягає критичної позначки (0,2 - 0,3), то реальний виробничий потенціал підприємства буде низьким і треба терміново шукати кошти для виправлення становища.

Стан основних засобів характеризують через такі коефіцієнти: зносу основних засобів; придатності; оновлення; вибуття (приросту) основних засобів [18].

До показників, які характеризують ефективність використання основних засобів, належать: фондівдача, рентабельність основних засобів, сума прибутку на одну гривню основних засобів. Найбільш загальним показником, який характеризує ефективність використання основних засобів, є фондівдача.

Абсолютним показником ефективності використання основних засобів є сума прибутку на одну гривню основних засобів. До показників ефективності використання основних засобів можна також віднести показник питомої ваги активної частини основних засобів у їх загальній сумі.

Показники стану та ефективності використання основних засобів:

1. Фондомісткість – характеризує забезпеченість підприємства основними засобами [19].

$$\Phi_{\text{М}} \frac{\Phi_{\text{к}}}{\text{В}_{\text{п}}}, (1.2)$$

де Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів;

V_p - вартість виробленої продукції.

2. Фондоозброєність – показує величину основних засобів на працівника [19].

$$\Phi_{03} = \frac{\Phi_k}{\Psi}, (1.3)$$

де Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів;

Ψ - середньооблікова чисельність працівників.

3. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства – відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства [19].

$$K_{pв 03} = \frac{\Phi_3}{M}, (1.4)$$

де Φ_3 - залишкова вартість основних виробничих засобів;

M - вартість майна підприємства.

4. Коефіцієнт зносу основних засобів – показує ступінь зносу основних засобів [19].

$$K_{3н} = \frac{3_0}{\Phi_k}, (1.5)$$

де 3_0 - сума зносу основних виробничих засобів;

Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів.

5. Коефіцієнт придатності основних засобів – відображає частину основних засобів придатну до експлуатації [19].

$$K_{п} = 1 - K_{3н}, (1.6)$$

де $K_{3н}$ - коефіцієнт зносу основних виробничих засобів.

6. Коефіцієнт оновлення основних засобів – показує частку введених основних засобів у загальній їх вартості [19].

$$K_0 = \frac{\Phi_в}{\Phi_k}, (1.7)$$

де $\Phi_в$ - вартість введених основних виробничих засобів;

Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів.

7. Коефіцієнт вибуття основних засобів – характеризує

інтенсивність вибуття основних засобів [19].

$$K_B = \frac{\Phi_y}{\Phi_k}, (1.8)$$

де Φ_y - вартість уведених основних виробничих засобів;

Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів.

8. Коефіцієнт приросту основних засобів – показує ступінь збільшення основних засобів у звітному періоді проти минулого періоду [20].

$$K_{пр} = \frac{\Phi_B \Phi_y}{\Phi_k}, (1.9)$$

де Φ_B - вартість виведених основних виробничих засобів;

Φ_y - вартість уведених основних виробничих засобів;

Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів.

9. Фондовіддача – характеризує ефективність використання основних засобів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних засобів [20].

$$ФВ = \frac{В_{п}}{\Phi_k}, (1.10)$$

де $В_{п}$ - вартість виробленої продукції;

Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів.

10. Рентабельність основних засобів використаних – визначає ступінь використання основних засобів та є відносним показником ефективності використання основних засобів [20].

$$P_{оз} = \frac{\Pi_з}{\Phi_k} * 100\%, (1.11)$$

де Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів;

$\Pi_з$ - загальний прибуток підприємства.

Аналіз фондовіддачі проводиться в 2 напрямках: вивчення і вимірювання впливу окремих факторів на фондовіддачу; виявлення впливу фондовіддачі на об'єм виробництва.

На рівень фондовіддачі впливають різні фактори, пов'язані як з зміною об'єму продукції, так і з ефективністю використання основних виробничих

фондів, особливо активної її частини.

Рівень фондівдачі залежить перш за все від зміни структури основних засобів (питомої ваги), від об'єму продукції з гривні, вартості активної частини, відображено на рис. 1.5.

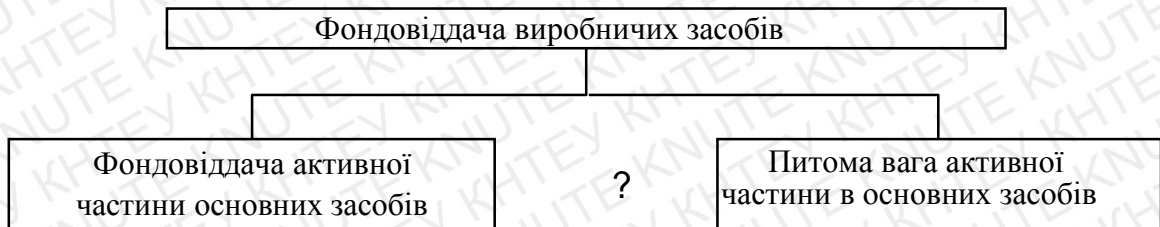

Рис.1.5.Фактори, що впливають на фондівдачу

Підвищення долі активної частини засобів у загальній її вартості є стимулюючим фактором росту фондівдачі.

Головна причина зниження фондівдачі – неефективне використання основних засобів (простої обладнання, недовикористання виробничих потужностей, низький коефіцієнт змінності, наявність невстановленого обладнання ітощо).

Одним із якісних показників використання основних засобів є коефіцієнт амортизаційної віддачі, який розраховується за формулою (1.12):

$$K_{ав} = \frac{OP_d}{\Sigma A}, (1.12)$$

Показники оцінки ефективності використання основних засобів поділяють на три групи:

- узагальнюючі;
- часткові;
- техніко-експлуатаційні

До узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять фондівдачу і рентабельності основних засобів, які дозволяють оцінити дві сторони економічної ефективності їх використання — кількісну і якісну. Однак кожен з них може підвищуватися або

знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу. Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства при достатньо високих показниках фондівддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки. Усунути цей недолік дає можливість розрахунок інтегральних показників.

Перший комплексний (інтегральний) показник ефективності використання основних засобів (ФЕ') відображає умовний середній економічний ефект у вигляді виручки від реалізації та прибутку, який припадає на кожну гривню витрат, які вкладені в основні засоби. Його визначають шляхом витягнення кореня квадратного з добутку показників фондівддачі (ФВ) і рентабельності (ФР) за формулою [17]:

$$\text{ФЕ}' = \sqrt{\text{ФВ} * \text{ФР}}, (1.13)$$

Для розрахунку другого інтегрального показника ефективності використання основних засобів (ФЕ'') використовують формулу [17]:

$$\text{ФЕ}'' = \sqrt{\text{ФВ} * \text{ФР} * \text{ФТ}}, (1.14)$$

де ФЕ'' – інтегральний показник ефективності використання основних засобів;

ФТ– рівень ефективності використання основних засобів для здійснення трудової діяльності, який розраховується як відношення продуктивності праці до середньорічної вартості основних засобів.

Для аналізу ефективності використання основних засобів можуть застосовуватися також часткові показники, що характеризують використання окремих видів обладнання та виробничих площ (середній випуск продукції на одиницю обладнання за зміну, випуск продукції на 1 м² виробничої площі тощо). Часткові показники характеризують економічну ефективність використання окремих груп і елементів основних засобів. До них належать:

- виручка від реалізації продукції на 1 грн. активної частини основних засобів;
- рентабельність на 1 грн. активної частини основних засобів;

- інтегральний показник ефективності використання активної частини основних засобів.

Індекс інтегрального показника характеризує збільшення або зменшення інтегральної ефективності використання активної частини основних засобів за звітний рік у порівнянні з попереднім (базовим) періодом. Зіставлення індексів фондівдачі, рентабельності і інтегральної ефективності використання основних засобів, розрахованих до вартості активної частини основних засобів, з індексом узагальнюючих показників дозволить виявити резерви росту фондівдачі і рентабельності за рахунок кращого використання їх активної частини.

Показники ефективності використання основних засобів досить суттєво впливають на показники фінансово-господарської діяльності підприємства, зокрема, виручку від реалізації продукції, робіт, послуг та фінансовий результат діяльності [21].

Отже, будь-яке зростання основних засобів розглядається як фактор, який знижує фондівдачу, проте в умовах технічного прогресу ріст основних засобів, особливо їх активної частини є закономірним явищем, тому керівництво повинно прагнути до ефективного його використання.

При оцінці ефективності використання основних засобів необхідно враховувати особливості господарської діяльності, форму власності та стратегічну мету підприємства.

Аналіз ефективності використання основних засобів ДП ЛРЗ «МОТОР» буде проведено шляхом оцінки складу, структури та динаміки необоротних активів, аналізу структури та руху основних засобів, а також оцінки їх стану та ефективності використання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ НА ДП ЛРЗ «МОТОР»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства ДП ЛРЗ «МОТОР»

Україні залишилась потужна авіаційна галузь, яка будувала за часів СРСР до 250 літаків (Ан-24, Ан-26, Ан-32, Ан-124, Ту-134, Ан-72, Ан-74 та їх модифікації) щорічно. Та у 2014 р. маломісце значне скорочення основних показників роботи підприємств авіаційної галузі в загальному та авіабудівної в тому числі. Серед основних чинників, які призвели до нинішнього стану галузі – сьогодення військово-політична ситуація в державі та пов'язане з цим у цілому погіршення загального стану сучасної економічної кон'юнктури.

Останнім часом у зв'язку з тяжким економічним станом держави та більшості галузей все частіше виникають питання щодо ефективності діяльності авіабудівної галузі. Авіаційна галузь є стратегічно важливою та займає пріоритетне місце у розвитку народно-господарського комплексу країни. Україна, незважаючи на економічні труднощі, здатна розробляти та складати конкурентоспроможну на світовому ринку авіаційну техніку, використовуючи потенціал, накопичений за часів Радянського Союзу, та сучасні розробки.

Галузь авіабудування України потенційно могла б стати сектором, у якому можливо суттєво збільшити інноваційну складову у виробництві. Авіаційна галузь належить до стратегічно важливих секторів економіки. Україна входить до числа дев'яти країн світу, що мають власне виробництво літаків повного циклу. Важливість розвитку авіабудування в Україні обумовлено значною ємністю світового ринку та необхідністю оновлення авіапарків.

Сьогодні авіаційна промисловість залишається стратегічно важливою для України та є однією з базових галузей економіки. Авіабудування – це галузь машинобудування, яка постійно розвивається відповідно до загальних тенденцій розвитку підприємств промисловості України. Важливість розвитку авіабудування в Україні обумовлена значною ємністю світового ринку та необхідність оновлення авіапарку.

Авіаційна промисловість України нараховує 39 підприємств, конструкторських бюро, наукових установ та організацій різних форм власності та призначення, має практично усі складові інфраструктури, що дозволяють розробляти, випробувати, серійно виготовляти літальні апарати із замкнутим циклом, авіаційні двигуни, спеціальне обладнання, виконувати модернізацію та ремонт авіаційної техніки, готувати персонал для роботи в авіаційній промисловості, де на теперішній час працюють понад 60 тис. осіб. Розвиток авіаційної галузі має важливе соціальне значення для економіки нашої країни (розвиток суміжних галузей, інфраструктури, збільшення робочих місць і т. д.).

Потенціал авіаційної промисловості дає змогу збільшувати обсяги розроблень і виробництва авіаційної техніки, зокрема:

- регіональні пасажирські та транспортні літаки,
- авіаційні двигуни та агрегати,
- бортове радіоелектронне обладнання, орієнтоване на використання супутникових систем зв'язку, навігації та спостережень,
- вертольоти та літальні апарати малої авіації, зокрема безпілотні.

До перспективних розробок галузі можна віднести:

- літаки типу Ан-74, Ан-38, Ан-70, Ан-124, Ан-140, Ан-148, Ан-178, Ан-225 та їх модифікації,
- серійне виробництво двигунів Д-27, Д-18Т четвертої серії, АІ-450, АІ-222-25, ВК-2500,
- український гвинтокрил.

В Україні сьогодні функціонує ряд компаній авіабудівної галузі, які виробляють надлегкі літаки, авіаційні двигуни, комплектуючі, надають сервісні, ремонтні послуги техніки тощо (Табл. 2.1)[1]. Номенклатура продукції, яка може бути виготовлена літакобудівним комплексом України, різноманітна. Україна входить до сімки країн, що мають повний цикл виробництва авіатехніки – від проектування до виробництва літаків та двигунів.

Таблиця 2.1

Українські підприємства авіабудівної галузі

Назва підприємства	Вид діяльності
ДП ЛРЗ «МОТОР»	Ремонт авіаційних турбореактивних двигунів для сучасних бойових літаків
ТОВ «Хелітрейнінг Україна»	Розробка та виробництво сучасних тренажерних систем для вертольотної авіації
ТОВ «Алан-Крмпані ЛТД»	Розробка та виготовлення елементів меблевого обладнання для будь-яких типів повітряних суден
ТОВ КБ «Вертикаль»	Розробка вертольотів
ПрАТ «Завод Ремсчетмаш»	Виробництво надлегких літаків та супутньої продукції
Компанія «UAvia»	Розробка та виробництво безпілотних літаючих апаратів
Компанія «Луга ПРОП»	Виробництво повітряних гвинтів
ТОВ «АВІА Про»	Виробництво легких композитних високопланів
Чугуївський авіаційний ремонтний завод	Ремонт авіаційної техніки
АТ «Мотор Січ»	Виробництво двигунів для авіаційної техніки
Авіаційна фірма «Лілієнталь»	Виробництво надлегких летальних апаратів
Підприємство «Аеропракт»	Розробка та серійне виробництво надлегких літаків
Компанія «Аерокоптер»	Проектування та складання вертольотів
Компанія «ТММ-Авіа»	Розробка та серійне виробництво надлегких літаків
ТОВ «Аерос»	Виробництво дельтапланів, планерів
ПФ «Секрет-Сервіс»	Виробництво спортивних пілотажних літаків

У цілому по галузі важко говорити про ефективність та рентабельність літакобудування в Україні. Для того щоб налагодити нормальний виробничий, фінансовий та операційний цикли, знизити витрати на виробництво одиниці продукції, за оцінками фахівців, української галузі потрібно виробляти не менше 20 літаків на рік (на першому етапі

відновлення авіабудування), тоді як у період з 2002 по 2013 р. в Україні щорічне виробництво літаків становило лише 3-7 одиниць.

Також важко говорити та про конкурентоздатність продукції. Світові лідери галузі спроможні передавати замовникам від 350 до 500 одиниць готової продукції на рік. Вітчизняна літакобудівна галузь довгий час залишається у системному кризовому стані, спостерігається зниження науково-технічного та технологічного потенціалів, зростає науково-технологічна відсталість від розвинених держав. Для підприємств галузі характерним є високий рівень зношеності основних засобів (більше 70%), дефіцит молодого покоління кваліфікованих кадрів, відсутність механізму державної підтримки, а також системи стимулювання продажів виробленої продукції як на внутрішньому, так та на зовнішніх ринках.

Щодо сучасної ситуації: у вітчизняному авіабудуванні проектні та виробничі потужності не працюють на кінцевий результат. Не досягнуто необхідної прозорості в економічній та фінансовій діяльності державних підприємств авіаційної галузі. Досі не впроваджено світову практику державно-приватного співробітництва, що продемонструвала ефективне підтвердження у розвинутих країнах світу.

Таким чином, літакобудування України на сьогодні, особливо з огляду на сучасні вимоги до параметрів економічності, надійності та екологічності авіаційної техніки (наприклад, основні вимоги сучасного авіабудування до 2020 р.: -20% споживання палива, більше 50% ваги – композиційні матеріали тощо), принципово нового запропонувати вітчизняним та іноземним авіакомпаніям з власного серійного виробництва не може.

Сумним є той факт, що за період з 2005 по 2014 р. не було випущено жодного нового типу літака та за останній час скорочуються обсяги виробництва раніше розроблених літаків. Основними проблемами української авіабудівної галузі є:

- неефективна система визначення пріоритетів у розвитку авіаційної галузі (недостатнє врахування кращого світового досвіду);

- недостатньо чітка система визначення перспективної потреби держави та інших країн у літаках певних моделей;
- нерозвинена система стимулювання попиту на українську продукцію;
- занадто тривала підготовка до серійного випуску моделей літаків, яка призводить до їх технологічного старіння ще до початку випуску;
- фактична відсутність у галузі єдиного вертикально інтегрованого ефективно працюючого комплексу і т. д.

Галузь авіабудівництва України належить до базових, стратегічно важливих секторів економіки України, переживає не найкращі часи, та має ряд проблем:

- потребує оновлення 70 відсотків виробничих потужностей, насамперед на заводах із серійним випуском продукції.
- існує роз'єднаність розробників, виробників та баз технічного обслуговування і ремонту авіаційної техніки.
- старіють кадри
- дефіцитними є фінансові ресурси
- існує залежність більш як на 70 відсотків від імпорту сировини та комплектувальних виробів,

За останні роки кількість замовлень зменшилася на чверть — іноземні фірми витісняють Україну не тільки із світового ринку, але і з ринку СНД, який на даний час має значні перспективи розвитку — пасажирообіг у країнах СНД у 6-10 разів менший, ніж у США та Канаді.

В цілому, і на світовому ринку авіабудування конкуренція загострюється. Для подолання нинішнього стану перш за все необхідна постановка чіткої стратегії розвитку, а саме: удосконалення системи наукового забезпечення авіаційної промисловості, у тому числі утворення ряду галузевих науково-дослідних установ; забезпечення формування державного замовлення на підготовку спеціалістів з вищою освітою за напрямками авіабудування, авіадвигунобудування, авіа приладобудування,

створення та забезпечення функціонування за участю держави ефективної системи продажу авіаційної техніки у лізинг тощо.

Об'єктом дослідження даної роботи є державне підприємство «Луцький ремонтний завод «Мотор» було утворено 18.08.1938 р. З 06.12.1991 р. увійшло у склад Військово-Повітряних сил України. Військова частина 36984 наказом Міністра оборони України №52 від 16.02.1998 р. отримала назву «Луцький ремонтний завод «Мотор»».

Підприємство «Луцький ремонтний завод «Мотор» є державним, заснованим на державній власності. На підприємстві розповсюджується дія Закону України «Про підприємства в Україні». Підприємство є самостійним господарським статутним суб'єктом, який має права юридичної особи, здійснює виробничу, комерційну та іншу діяльність з метою отримання прибутку.

Метою діяльності підприємства є ремонт військової техніки за державним замовленням для потреб Міністерства оборони України, за укладеними в належному порядку договорами для інших вітчизняних та зарубіжних замовників, задоволення потреб у товарах народного споживання, продукції цивільного призначення, надання послуг та інше.

Основними напрямками діяльності підприємства є:

- ремонт, виготовлення, обслуговування військової техніки для вітчизняних та зарубіжних замовників, утилізація в установленому порядку військової техніки в металобрухт;
- виготовлення та реалізація продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання;
- здійснення діяльності, пов'язаної з капітальним ремонтом, технічним та сервісним обслуговуванням транспортних засобів та номерних агрегатів;
- комерційна та сервісна діяльність з метою отримання прибутку;
- надання послуг населенню;

- зовнішньоекономічна діяльність та організація експортно-імпорتنих операцій відповідно до чинного законодавства України;
- надання в оренду приміщень, виробничих площ, споруд, виробничого обладнання, транспортних засобів та іншого майна;
- навчання спеціалістів з організацією відряджень для роботи за кордоном.

ДП «ЛРЗ «Мотор» – лідер серед підприємств України і країн колишнього СРСР з ремонту авіаційних двигунів третього і четвертого поколінь. Підприємство є унікальним щодо повноти комплексу проведення капітального ремонту авіадвигунів на власних виробничих площах.

В даний час підприємство виконує наступні роботи:

- капітальний ремонт авіаційних двигунів АЛ-21Ф-3 і всіх комплектуючих їх агрегатів. Авіадвигуни встановлюються на літаки Су-17, Су-20, Су-22, Су-24;
- капітальний ремонт авіаційних двигунів АЛ-31Ф і всіх комплектуючих їх агрегатів. Авіадвигуни встановлюються на літаки Су-27, Су-30;
- капітальний ремонт авіаційних двигунів РД-33 і всіх комплектуючих їх агрегатів. Авіадвигуни встановлюються на літаки МіГ-29;
- капітальний ремонт авіаційних двигунів ГТДЕ-117, ГТДЕ-117(-1) та їх агрегатів на літаки МіГ-29, Су-27, Су-30;
- капітальний ремонт виносних коробок агрегатів (ВКА), які встановлюються на літаки Су-27, Су-30;
- ремонт агрегатів двигуна Д30- КП (12 найменувань) для літака Іл-76;
- виготовлення запасних частин для ремонту авіаційної техніки;
- продукція цивільного призначення: ремонт паливних насосів і відновлення колінчатих валів автотракторної техніки, виготовлення вікон і дверей з алюмінієвого та металопластикового профілю, столярних виробів, зварювальні, гальванічні та інші роботи.

Підприємство сертифіковане за Міжнародним стандартом якості ISO 9001 та має сертифікати та дозволи МО України на право ремонту авіаційної

техніки (сертифікат схвалення організації з технічного обслуговування та ремонту № UA.145B.0416), володіє сучасними методами і технологіями діагностики і ремонту авіаційних двигунів.

Організаційно завод складається з 4 цехів, ЕМВ (енергомеханічний відділ) та ЦЗЛ (центральної заводської лабораторії):

- цех№1 – цех розбирання двигунів, промивки дефекації, ремонту вузлів і деталей, зборки двигунів;
- цех№2 – цех ремонту електроагрегатів, агрегатів паливної автоматики двигуна;
- цех№3 – цех випробовування двигунів гальванічного покриття, консервації і упакування двигунів;
- цех№6 – цех механічної обробки деталей і вузлів, нанесення спеціального покриття.

Загалом, на підприємстві працюють 1115 чоловік. Запровадження нових технологічних процесів у виробництво потребує знань ІТ-технологій. Середня заробітна плата за 2017 рік становила 6387 гривень, за першу половину 2018 року – 7990 гривень (рис. 2.1.)

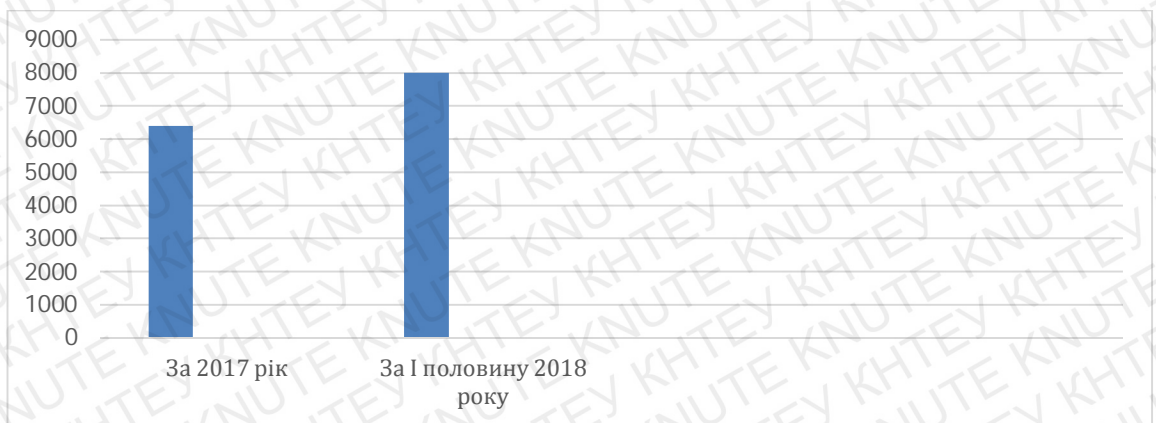

Рис. 2.1. Середній рівень заробітної плати працівників, грн.

ДП ЛРЗ «Мотор» здійснює свою діяльність на основі і відповідно до діючого законодавства України та відповідно статуту. Участь підприємства в

асоціаціях, корпораціях, інших об'єднаннях здійснюється на добровільних засадах.

Підприємство веде самостійний баланс, має розрахунковий, валютний та інші рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням. ДП «ЛРЗ «Мотор» має право укладати договори, набувати майнові та особисті немайнові права, виконувати обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді. Бухгалтерський облік ґрунтується на міжнародно визнаних нормах обліку та звітності, основні вимоги яких встановлені Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

Використовуючи звітність даного підприємства (Додаток Б) балансу та звіту про фінансові результати, проведено аналіз основних економічних показників діяльності ДП ЛРЗ «Мотор» за 2015-2017 р.р. У 2017 році дохід підприємства становив 508 мільйонів гривень. Чистий прибуток – 170 мільйонів. До бюджетів усіх рівнів було сплачено 152 мільйони гривень.

Проте ситуація на підприємстві складна. Більш як удвічі зросло державне замовлення. Коли ще кілька років тому було більше закордонних угод, то нині їх приблизно 50/50. Та й іноземних замовлень теж додається: 2017-го на «Моторі» відремонтували 45 двигунів, а цього року станом на середину липня вже 61 замовлення.

Як видно з даних табл. 2.2, на ДП «ЛРЗ «Мотор» в 2017 році зросла загальна вартість майна підприємства на 3987,5 тис. грн., зростання якої у загальному випадку свідчить про позитивні зміни господарської діяльності, а саме про поліпшення якості балансу.

Зростання загальної вартості майна відбулось за рахунок зростання залученого капіталу, оборотних активів, чистого доходу, валового прибутку і собівартості реалізованої продукції. Чистий дохід від реалізації збільшився на 50695 тис. грн, що склало 29,71%. Дана стаття збільшилась за рахунок подорожчання сировини, оскільки ми виявили темпи збільшення собівартості продукції – 39555 тис. грн. (24,86%).

Таблиця 2.2.

Абсолютні показники фінансово-господарської діяльності**ДП ЛРЗ “МОТОР” за 2016-2017рр., тис. грн.**

Показники	2016 рік	2017 рік	Абсолютна зміна, тис. грн	Темп приросту, %
1. Загальна вартість майна підприємства	78915	82902,5	3987,5	5,05
2. Власний капітал	25121,5	23651	-1470,5	-5,85
3. Залучений капітал	53793,5	60580	6786,5	12,62
4. Оборотні активи	53088,5	58615	5526,5	10,41
5. Необоротні активи	25820	24287,5	-1532,5	-5,94
6. Чистий дохід	170632	221327	50695	29,71
7. Собівартість реалізованої продукції	159091	198646	39555	24,86
8. Валовий прибуток	11541	22681	11140	96,53
9. Фінансовий результат від операційної діяльності	1919	11018	9099	474,15
10. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	-6181	5180	11361	-183,81
11. Чистий прибуток	-6499	3576	10075	-155,02

У 2017 році також відбулося збільшення валового прибутку – на 11140 тис. грн. (96,53%), внаслідок збільшення обсягу реалізації продукції збільшення фінансового результату від звичайної діяльності – 11361 тис. грн.(183,81%); збільшення чистого прибутку – 10075 тис. грн. (155,02%) в порівнянні з попереднім роком що є позитивним для підприємства, так як свідчить про наявність джерела поповнення власних засобів.

Фінансовий результат від операційної діяльності в 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 9099 тис. грн. – це відбулося внаслідок збільшення валового прибутку.

2.2. Аналіз показників фінансового стану ДП ЛРЗ “МОТОР”

З метою виявлення тенденцій розвитку підприємства проводиться аналіз основних фінансових показників за даними Форми № 1 та № 2 (додаток Б) за 2016-2017рр. Оцінку та аналіз основних показників необхідно

здійснювати методом горизонтального (часового) аналізу, суть якого полягає в порівнянні кожної позиції звітності з відповідним показником за попередні періоди та визначенні відхилення значення показника поточного періоду від відповідного значення показника попередніх періодів.

Оцінювання основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства здійснюється за такими показниками фінансових результатів: чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, чистий прибуток (збиток), загальний капітал підприємства (валюта балансу), власний капітал, залучений капітал необоротні активи, оборотні активи.

Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності ДП «ЛРЗ «Мотор» проводимо згідно з розрахунків наведених в табл.2.1.

Отже, аналіз показників діяльності ДП «ЛРЗ «Мотор» показав, що за рахунок подорожчання сировини збільшився чистий дохід також відбулося збільшення валового прибутку, внаслідок збільшення обсягу реалізації продукції.

Оцінка фінансового стану підприємства має бути такою, щоб усі, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли впевнитись в надійності підприємства як партнера у фінансовому відношенні. Проведемо оцінку фінансового ДП «ЛРЗ «Мотор» за допомогою основних показників оцінки майнового стану підприємства.

Відносні показники фінансового стану підприємства наведені у табл. 2.3.

З табл. 2.3 видно, що ДП «ЛРЗ «МОТОР» в 2017 році зменшився коефіцієнт покриття, що є негативним явищем, оскільки тільки тоді, коли поточні активи перевищують величину поточних зобов'язань, підприємство може розглядатися як таке, що успішно функціонує, але в цілому даний коефіцієнт відповідає нормативним значенням. У 2017 році відбулося

незначне підвищення коефіцієнта швидкої ліквідності на 20,24% переважно за допомогою значного збільшення дебіторської заборгованості і незначного збільшення грошових коштів та їх еквівалентів. Оскільки коефіцієнт швидкої ліквідності більше 0,6, то це нормативно вважається достатнім.

Таблиця 2.3.

**Відносні показники фінансового стану
ДП «ЛРЗ «МОТОР» за 2016 – 2017 рр.**

Показник	2016р.	2017р.	Відхилення	
			Абсолютне, тис.грн	Темп приросту, %
1. Коефіцієнт покриття	1,4	1,37	-0,03	-2,14
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,84	1,01	0,17	20,24
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,032	0,027	-0,005	-15,63
4. Коефіцієнт фінансової незалежності	0,32	0,29	-0,03	-9,38
5. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,68	0,73	0,05	7,35
6. Коефіцієнт фінансового ризику	2,14	2,56	0,42	19,63
7. Коефіцієнт маневреності власних коштів	-0,027	-0,026	0,001	-3,7
8. Коефіцієнт оборотності активів, оборотів	2,17	2,67	0,5	23,04
9. Коефіцієнт оборотності власного капіталу, оборотів	6,8	9,36	2,56	37,65
10. Коефіцієнт оборотності залученого капіталу, оборотів	3,18	3,65	0,47	14,78

Спостерігається незначне зменшення коефіцієнта абсолютної ліквідності 2017 року проти 2016р. завдяки тому, що темп збільшення поточних зобов'язань перевищив темп збільшення коштів. Зменшення цього показника є негативною тенденцією, оскільки зменшується здатність підприємства негайно погасити свої борги. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,2...0,3, проте за цим показником не можна відразу робити негативні висновки про можливість підприємства негайно погасити свої борги, тому що малоімовірно, щоб всі кредитори підприємства одночасно пред'явили б йому свої вимоги. У той же час, занадто високе значення показника абсолютної ліквідності свідчить про нераціональне використання фінансових ресурсів.

Отже, за даними розрахунку бачимо, що коефіцієнт фінансової незалежності в 2017 році порівняно з 2016 роком має тенденцію на

зменшення, що свідчить про зменшення частини власних коштів тобто власного капіталу у загальній сумі коштів авансованих в його діяльність. Даний коефіцієнт не відповідає нормативному значенню.

У 2017 році відбувається незначне збільшення коефіцієнта концентрації залученого капіталу, що є негативним явищем оскільки зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. Це є критичним значенням коефіцієнта. Також зростає коефіцієнт фінансового ризику (0,42), що є негативним оскільки зростання показника свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і - кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості. Це є критичним значенням коефіцієнта.

Спостерігається незначне підвищення коефіцієнта маневреності власних коштів (0,001). Підвищення цього показника є позитивною тенденцією, оскільки його значення має бути досить високим, щоб забезпечити гнучкість у використанні власних коштів підприємства. Даний коефіцієнт відповідає нормі, оскільки нормальним вважається незначне його збільшення в динаміці.

Так як зріс коефіцієнт оборотності активів у 2017 році, що означає що стали ефективніше використовуватися активи. Також відбулося збільшення коефіцієнту оборотності власного капіталу, що означає підвищення рівня продажу. Збільшення даних коефіцієнтів є нормативним. Позитивною є тенденція до збільшення коефіцієнту оборотності залученого капіталу оскільки чим вищим є значення коефіцієнта, тим вища спроможність позичальника погашати свою заборгованість за рахунок операційних доходів.

Отже, на ДП «ЛРЗ «МОТОР» році збільшилися загальна вартість майна, чистий дохід від реалізації, собівартість, залучений капітал, валовий прибуток, чистий прибуток, фінансовий результат; знизився власний капітал. Таке коливання фінансових результатів могло відбутися за рахунок реструктуризації підприємства, оскільки відбулося збільшення оборотних фондів та зменшення необоротних активів. Щодо показників оцінки

майнового стану підприємства, то в цілому можна сказати, що ДП «ЛРЗ «МОТОР» ліквідне підприємство, однак зменшилася частина власного капіталу і збільшилася частка залученого капіталу, але позитивним є те, що активи почали ефективніше використовуватися.

2.3. Аналіз обсягу, структури та ефективності використання основних засобів на ДП ЛРЗ «МОТОР»

Для оцінювання ефективності використання основних засобів ДП «ЛРЗ «МОТОР» проведемо аналіз структури та руху основних засобів аналіз показників стану та ефективності використання основних засобів.

Аналіз структури та руху основних засобів підприємства проведемо за даними Форми 5 «Примітки до річної фінансової звітності» або Форми 11-ОЗ«Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)» за методикою, наведеною в табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Аналіз структури та руху основних засобів ДП «ЛРЗ «Мотор» за 2016 – 2017 рр., тис. грн.

Групи основних засобів	2016 рік	2017 рік	Відхилення	
			Абсолютне, тис.грн	Темп приросту, %
Будівлі та споруди	8364,5	10126	1761,5	21,06
Машини та обладнання	11070	11497,5	427,5	3,86
Транспортні засоби	1402,5	1210	-192,5	-13,73
Інші основні засоби	135,5	157	21,5	15,87
Разом	20972,5	22990,5	2018	27,06

До складу основних засобів ДП «ЛРЗ «МОТОР» входять такі групи основних засобів, як земельні ділянки, будинки, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар (меблі), інші основні засоби, малоцінні необоротні матеріальні активи, інші необоротні матеріальні активи.

За 2016-2017 роки поповнювалися основні засоби таких груп: будинки,

споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар (меблі), інші основні засоби, малоцінні необоротні матеріальні активи.

А вибували основні засоби за 2016-2017 роки з таких груп: машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар (меблі), інші основні засоби, малоцінні необоротні матеріальні активи.

З таблиці видно, що у 2017 році в порівнянні з 2016 роком вартість будівель та споруд збільшилась на 1761,5 тис.грн. Вартість машин та обладнання збільшилась на 427,5 тис. грн. Вартість транспортних засобів зменшилась на 192,5 тис. грн. Вартість інших основних засобів збільшилась на 21,5 тис. грн. Загальна вартість основних засобів збільшилась на 2018 тис. грн. Для оцінки стану та ефективності використання основних засобів підприємства використовують такі групи показників: 1 група – показники забезпечення підприємства основними засобами, 2 група – показники стану основних засобів, 3 група – показники ефективності використання основних засобів.

До показників, які характеризують забезпеченість підприємства основними засобами, належать: фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства.

Фондомісткість характеризує рівень забезпеченості підприємства основними засобами і визначається як відношення балансової вартості основних засобів до чистого доходу (виручки) від реалізації. Визначаємо фондомісткість за формулою:

$$2016р. \Phi_m = \frac{44855,5}{170632} = 0,26$$

$$2017р. \Phi_m = \frac{50387,5}{221327} = 0,23$$

Фондоозброєність показує скільки основних засобів припадає на

одного працівника підприємства і визначається як відношення балансової вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працюючих.

Визначаємо фондоозброєність за формулою:

$$2016\text{р. } \Phi_{\text{ОЗ}} = \frac{44855,5}{448} = 100,12$$

$$2017\text{р. } \Phi_{\text{ОЗ}} = \frac{50387,5}{495} = 101,79$$

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до валюти балансу. Визначаємо коефіцієнт реальної вартості основних засобів за формулою:

$$2016\text{р. } K_{\text{рвОЗ}} = \frac{20972,5}{78915} = 0,27$$

$$2017\text{р. } K_{\text{рвОЗ}} = \frac{22990,5}{82902,5} = 0,28$$

Стан основних виробничих засобів характеризують через такі коефіцієнти: зносу основних засобів; придатності; оновлення; вибуття (приросту) основних засобів.

Коефіцієнт зносу основних засобів відображає рівень зносу основних засобів і визначається як відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів. Визначаємо коефіцієнт зносу основних засобів за формулою:

$$2016\text{р. } K_{\text{ЗН}} = \frac{25501}{49214} = 0,52$$

$$2017\text{р. } K_{\text{ЗН}} = \frac{29293}{51561} = 0,57$$

Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації і визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до балансової вартості основних

засобів. Визначаємо коефіцієнт придатності основних засобів за формулою:

$$2016\text{р. } K_{\Pi} = 1 - 0,52 = 0,48$$

$$2017\text{р. } K_{\Pi} = 1 - 0,57 = 0,43$$

До показників, які характеризують ефективність використання основних засобів, належать: фондovіддача, рентабельність основних засобів.

Фондовіддача основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму чистого доходу (виручки) від реалізації на одну гривню основних засобів. Визначаємо фондovіддачу основних засобів за формулою:

$$2016\text{р. } \Phi B = \frac{170632}{44855,5} = 3,8$$

$$2017\text{р. } \Phi B = \frac{221327}{50387,5} = 4,39$$

Загальна зміна фондovіддачі у звітному періоді у порівнянні з попереднім дорівнює:

$$\Delta \Phi B = \Phi B_{17} - \Phi B_{16} = 4,39 - 3,8 = 0,59$$

в тому числі під впливом змін:

- продуктивності праці

$$\Delta \Phi B_W = \frac{W_{17}}{\Phi_{0316}} - \frac{W_{16}}{\Phi_{0316}} = \frac{447,12}{100,12} - \frac{380,875}{100,12} = 4,47 - 3,8 = 0,67$$

- фондоозброєності

$$\Delta \Phi B_{\Phi_{03}} = \frac{W_{17}}{\Phi_{0317}} - \frac{W_{17}}{\Phi_{0316}} = \frac{447,12}{101,79} - \frac{447,12}{100,12} = 4,39 - 4,47 = - 0,08$$

Балансова перевірка результатів факторного аналізу:

$$\Delta \Phi B = \Delta \Phi B_W + \Delta \Phi B_{\Phi_{03}} = 0,67 + 0,08 = 0,59$$

Отже, сукупний вплив факторів на зміну фондovіддачі дорівнює загальній зміні.

Рентабельність основних засобів характеризує

ефективність використання основних засобів, відображає суму чистого прибутку на одну гривню основних засобів. Визначаємо рентабельність основних засобів за формулою:

$$2016\text{р. } R_{OЗ} = \frac{6499}{44855,5} * 100\% = 14,48\%$$

$$2017\text{р. } R_{OЗ} = \frac{3576}{50387,5} * 100\% = 7,1\%$$

Загальна зміна рентабельності основних виробничих засобів дорівнює:

$$\Delta R_{OЗ} = R_{OЗ17} - R_{OЗ16} = 7,1 - 14,48 = - 7,38 \%$$

в тому числі під впливом змін:

- вартості основних виробничих засобів

$$\Delta R_{OЗ(OЗ)} = \frac{(\text{ЧП}_{16} - \text{ЧП}_{16})}{50387,5 - 44855,5} * 100\% = \left(\frac{6499}{50387,5} - \frac{6499}{44855,5} \right) * 100\% =$$

$$(0,129 - 0,1448) * 100\% = - 1,58\%$$

- чистого прибутку

$$\Delta R_{OЗ(\Pi)} = \frac{(\text{ЧП}_{17} - \text{ЧП}_{16})}{50387,5 - 50387,5} * 100\% = \left(\frac{3576}{50387,5} - \frac{6499}{50387,5} \right) * 100\% =$$

$$(0,071 - 0,129) * 100\% = - 5,8\%$$

Балансова перевірка результатів факторного аналізу:

$$\Delta R_{OЗ} = \Delta R_{OЗ(OЗ)} - \Delta R_{OЗ(\Pi)} = - 1,58\% - 5,8\% = - 7,38\%$$

Отже, загальна зміна рентабельності основних виробничих засобів дорівнює сукупному впливу факторів на зміну результативного показника.

Зниження рентабельності основних виробничих засобів у звітному періоді у порівнянні з попереднім обумовлено, як свідчать результати факторного аналізу, надмірним зростанням вартості основних засобів.

Оцінювання показників стану та ефективності використання основних

засобів слід проводити за методикою, наведеною в табл. 2.5.

Таблиця 2.5.

**Оцінка стану та ефективності використання основних засобів ДП
«ЛРЗ «Мотор», 2016 -2017 рр.**

Показник	2016 рік	2017 рік	Відхилення Приріст, +/-
1. Фондомісткість основних засобів	0,26	0,23	-0,03
2. Фондоозброєність основних засобів	100,12	101,79	1,67
3. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	0,27	0,28	0,01
4. Коефіцієнт зносу основних засобів	0,52	0,57	0,05
5. Коефіцієнт придатності основних засобів	0,48	0,43	-0,05
6. Фондовіддача основних засобів	3,8	4,39	0,59
7. Рентабельність основних засобів	14,48	7,1	-7,38

Фондомісткість відображає рівень забезпеченості підприємства основними засобами, і з розрахунків видно, що в 2017 році цей рівень зменшився на 0,03. Рівень фондоозброєності збільшився в порівнянні з 2016 роком на 1,67, тобто в 2016 році на одного працівника припадало 100,12 тис. грн. основних засобів, а в 2017 році – 101,79 тис. грн., оскільки, незважаючи на зростання балансової вартості, збільшилася кількість працівників підприємства. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і вона у 2017 році дорівнювала 0,28, аце на 0,01 більше, ніж в попередньому році. Загалом можна сказати, що підприємство забезпечене основними засобами і даний коефіцієнт відповідає нормативному значенню.

Коефіцієнт зносу основних засобів збільшився в 2017 році до 0,57, тобто рівень зносу основних засобів в 2017 році порівняно з 2016 роком

збільшився на 0,05, це є негативним явищем, підприємству необхідно знижувати даний показник оскільки нормативним є значення менше 0,5. Коефіцієнт придатності основних засобів (0,43) в 2017 році показує, що значна частина основних засобів є придатною для експлуатації, і з розрахунків видно, що ця частина в 2017 році зменшилась на 0,05. Даний коефіцієнт є в нормі.

Що ж до третьої групи показників, то фондівдача в 2017 році мала тенденцію до зростання, а рентабельність в 2017 році мала тенденцію до спаду. Так, сума чистого доходу від реалізації на одну гривню основних засобів збільшилася у звітному періоді на 0,59, а рентабельність основних засобів зменшилася (14,48% в 2012 році і відповідно 7,1 у 2017 році). Зменшення показників рентабельності говорить про те, що в 2017 році основні засоби використовувалися менш ефективно, ніж в 2016 році.

Отже, найбільш активну частину основних засобів складає обладнання, використання якого значно впливає на фондівдачу. Збільшення частки обладнання у загальному обсягу основних засобів є прогресивною тенденцією, тому в факторному аналізі впливу та зміні значення цього фактора приділяється важлива увага. Технічні показники основного обладнання та показники ефективності його використання враховують галузеву специфіку.

В цілому можна сказати, що ДП «ЛРЗ «Мотор» ліквідне підприємство, однак зменшилася частина власного капіталу і збільшилася частка залученого капіталу, але позитивним є те, що активи почали ефективніше використовуватися.

Загалом можна сказати, що підприємство забезпечене основними засобами. Коефіцієнт зносу основних засобів збільшився і це є негативним явищем, підприємству необхідно знижувати даний показник оскільки воно не відповідає нормативному значенню. Коефіцієнт придатності основних засобів показує, що значна частина основних засобів є придатною для експлуатації. Зменшення показників рентабельності говорить про те, що в

2017 році основні засоби використовувалися менш ефективно, ніж в 2016 році.

В цілому керівництво підприємства має передбачати достатні економічні стимули та шляхи забезпечення ефективного використання основних засобів та усього майна підприємств. Дійова система таких колективних та індивідуальних методів на підприємствах різних галузей поки що перебуває тільки на стадії становлення й розвитку, проте в даній роботі ми розглянули на прикладі декілька шляхів підвищення ефективності використання основних засобів, попередньо провівши дослідження та аналіз.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ДП ЛРЗ „МОТОР”

3.1 Основні напрями підвищення ефективності використання основних засобів на ДП «ЛРЗ «МОТОР» на плановий період

Ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей має велике значення як для підприємства, так і для економіки країни в цілому. Повніше використання основних засобів на підприємстві веде до зменшення потреби у введенні в експлуатацію нових виробничих потужностей, до збільшення випуску обсягів продукції та підвищення рівня її якості (а значить, і прибутку), прискорює їх оборотність, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і техніко-економічного зносу, прискорює темпи оновлення основних засобів.

Таким чином, ефективність використання основних засобів відіграє важливе значення для розвитку діяльності підприємства, оскільки збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва та збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Однією з головних умов підвищення ефективності використання основних засобів та їх відновлення є оптимальність термінів експлуатації основних засобів, передусім, активної їх частини, відповідно до первинного технологічного призначення. Скорочення термінів експлуатації основних засобів, з одного боку, уможлиблює прискорення їх оновлення, зменшення морального старіння, зниження ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого – зумовлює зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних сум.

Основні засоби створюють необхідні умови для науково-технічного прогресу як фактора розвитку народного господарства і соціального розвитку

суспільства. Збільшення обсягу виробничих основних засобів та вдосконалення їх якісного складу виступають передумовою поліпшення умов праці й підвищення її продуктивності. Зростання основних виробничих засобів та їх удосконалення є головною метою розвитку господарства.

Основними напрямками збільшення часу функціонування устаткування є: скорочення та ліквідація внутрішньозмінних простоїв шляхом: підвищення рівня організації виробництва (повне і своєчасне забезпечення робочих місць інструментами, матеріалами, напівфабрикатами, деталями); підвищення якості ремонтного обслуговування устаткування; скорочення цілодобових простоїв устаткування, підвищення коефіцієнта змінності його роботи.

Важливим напрямком підвищення ефективності використання основних засобів є зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування, обсяги якого є досить значними.

Набагато ширші можливості має інтенсивне поліпшення використання основних засобів та виробничих потужностей. Підвищення інтенсивного завантаження устаткування може бути досягнуто шляхом модернізації діючого устаткування, машин та механізмів, установлення оптимального режиму їх роботи.

Інтенсивне використання основних засобів підвищується також через технічне удосконалення засобів праці та технології виробництва, скорочення строків досягнення проектної продуктивності техніки, удосконалення наукової організації праці, виробництва й управління, підвищення кваліфікації та професійної майстерності робітників.

Досить значними резервами кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів і виробничих потужностей є удосконалення структури основних засобів.

Важливий резерв кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів та виробничих потужностей – швидке освоєння проектних

потужностей, введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування.

Рис. 3.1. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів і виробничих потужностей підприємства.

Великим резервом збільшення продуктивної роботи виробничого устаткування є максимально можливе скорочення його простоїв. Значному поліпшенню екстенсивного завантаження діючих засобів праці сприяє зниження частки недіючого устаткування.

Припустимо, що загальна величина часу використання устаткування за добу зростає на 10% у 2018 році табл. 3.1. Визначаємо загальну величину збільшення робочого часу використання основних засобів за добу у плановому році:

$$\Delta T_{\text{ф}} = T_{\text{пл}} * D, \quad (3.1)$$

де $T_{\text{пл}}$ – фактичний час використання устаткування за добу у 2017 році; D – величина збільшення часу використання устаткування за добу.

$$\Delta T_{\text{ф}} = T_{\text{пл}} * D = 16,75 * 0,10 = 1,7 \text{ год.}$$

Таблиця 3.1.

**Динаміка показників ефективності використання основних засобів
внаслідок підвищення часу використання ОЗ за добу**

Показники	Базовий рік (2017)	Розрахунковий рік (2018)	Абсолютний приріст	Темп приросту
1. Вартість продукції, тис. грн.				
• Річна	14650,0	15689,19	1039,19	7,09
• За годину	1,748	1,749	0,001	7,09
2. Обсяг виробництва, т.				
• За рік	8380,1	8970,24	593,82	7,09
• За годину	0,957	1,024	0,067	7,09
3. Прибуток				
• За рік	2171,4	2325,2	153,80	7,08
• За годину	0,259	0,277	0,018	7,08
4. Фондовіддача ОЗ, грн.	2,39	2,56	0,17	7,11
5. Рентабельність ОЗ, %	35	37,5	2,5	-
6. Коефіцієнт використання виробничої потужності, %	47,9	51,3	3,4	-
7. Коефіцієнт екстенсивного використання устаткування, %	98,43	108,43	10	-
8. Коефіцієнт інтенсивного використання устаткування, %	47,80	51,15	3,35	-
9. Інтегральний коефіцієнт використання устаткування	0,4705	0,47385	0,00335	-
10. Коефіцієнт напруженості використання устаткування, т.	171,02	183,14	12,12	7,09
11. Фондомісткість продукції, грн.	0,42	0,39	-0,03	-7,14
12. Продуктивність праці робітників, т.	23,61	25,28	1,67	7,07

На основі проведених розрахунків можна зробити висновок, що внаслідок підвищення добового часу використання устаткування на 10%, підприємство стало працювати ефективніше. Фондовіддача збільшилася на 7,11%, рентабельність піднялася на 2,5%, коефіцієнт використання

виробничої потужності – на 3,4%, коефіцієнт екстенсивного використання устаткування зріс на 10%, а інтенсивного відповідно – на 3,35, коефіцієнт напруженості використання устаткування – на 7,09%, а от фондомісткість продукції знизилась на 7,14%, продуктивність праці робітників зросла на 7,07%. Як наслідок проведеного заходу спостерігаємо зростання обсягу виробленої продукції, а тому і прибутку, на 7,09%. Отже, для підприємства було б доцільним провести заходи щодо підвищення часу використання устаткування за добу на 10%.

Вирішальне значення для підвищення рівня інтенсивного використання основних засобів має своєчасне здійснення заходів щодо заміни та модернізації фізично спрацьованого і технічно застарілого устаткування.

Для підтримання порівняно високого технічного рівня виробництва на підприємстві треба щорічно замінювати 4-6% і модернізувати 6-8% діючого парку машин, устаткування та інших видів знарядь праці.

Підприємство може ввести в практику своєї діяльності закріплення фінансових ресурсів за формами відтворення основних засобів. Отже, виділяють такі основні форми їх відтворення:

1. Підтримання основних засобів у придатному для експлуатації стані без зміни їх первісної корисності. Для цієї мети може створюватися фонд ремонтних робіт;

2. Реновація – заміна фізично і морально зношених основних засобів новими, що мають кращі технічні характеристики. Джерелом цієї форми відтворення є амортизаційні відрахування, надходження від реалізації зношених основних засобів;

3. Розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (здійснення модернізації, переоснащення виробництва). Воно здійснюється за рахунок прибутку підприємства і частково амортизаційних відрахувань, а також позичкових і залучених коштів.

Для визначення розміру капітальних вкладень на підприємстві складається бюджет капітальних витрат, тобто обрахунок запланованих

витрат на капітальні вкладення. Бюджет капітальних витрат включає такі дані:

- первісну вартість усіх основних засобів на початок планового періоду;
- наявність невикористаних амортизаційних відрахувань на початок планового періоду;
- суму амортизаційних відрахувань, яка буде нарахована протягом планового періоду;
- орієнтовний підрахунок вартості устаткування, яке підлягає заміні або продажу протягом планового періоду;
- орієнтовну суму амортизаційних відрахувань на придбані основні засоби протягом планового періоду;
- вартість основних засобів та суму амортизаційних відрахувань, яка буде в підприємства на кінець планового періоду [4, с. 269].

Бюджет капітальних вкладень, як і календарний план, розробляється спочатку на наступний рік у розрізі кварталів, а потім у рамках наступного кварталу деталізується в розрізі місяців.

На підставі бюджету капітальних витрат приймають рішення щодо здійснення капітальних вкладень.

За складання бюджету капітальних витрат і здійснення капітальних вкладень, треба враховувати їхню структуру. Розрізняють технологічну та відтворювальну структури капітальних вкладень.

Технологічна структура капітальних вкладень відображає співвідношення таких витрат: будівельні роботи; придбання устаткування, інструментів та інвентарю; монтаж устаткування; проектно-дослідні роботи; інші витрати.

Відтворювальна структура капітальних вкладень включає такі напрямки витрат: нове будівництво; технічне переоснащення та реконструкція діючих підприємств; розширення діючих підприємств; витрати на окремі об'єкти діючих підприємств.

Однак, чинна система показників ефективності відтворення основних

засобів в Україні потребує вдосконалення щодо методики обчислення деяких з них та повноти охоплення окремих сторін фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Ефективність відтворювальних процесів певною мірою залежить від строків експлуатації активної частини основних засобів, тобто періоду функціонування у виробництві відповідно до їх первісного технологічного призначення. При цьому як скорочення, так і збільшення періоду експлуатації по-різному впливають на ефективність відтворення і використання основних засобів.

Існує дві форми оновлення основних засобів – екстенсивна та інтенсивна. Екстенсивне оновлення характеризує темпи збільшення обсягу експлуатованих основних засобів. Інтенсивне оновлення передбачає заміну діючих основних засобів новими, більш ефективними. Проте, процес виведення з експлуатації застарілих та спрацьованих основних засобів не можна ототожнювати з інтенсивним оновленням діючих засобів праці.

Реальний господарський оборот охоплює не лише введення в дію нових і виведення з експлуатації спрацьованих засобів, але й передачу певної їх частини на баланс одного підприємства з балансу іншого. Поряд з цим у системі показників ефективності відтворення основних засобів доцільно включити два нових: коефіцієнт інтенсивного оновлення; коефіцієнт оптимальності вибуття основних фондів.

Під впливом кризових явищ і тенденцій промисловість України загальмувала свій розвиток. Спрацьовання основних засобів досягли критичної позначки 50%, половина промислового устаткування вичерпала свій ресурс і має вік у 20 і більше років. Сьогодні економіка України позбавлена інвестиційних і реноваційних можливостей для ефективного відтворення основних засобів. За таких умов необхідною і доцільною є реалізація заходів щодо державної підтримки інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу промислових підприємств.

Питання інвестування належать до одних з найважливіших, від яких залежить функціонування й розвиток авіабудівної галузі в умовах ринкової економіки. Інвестиції у виробничу сферу мають забезпечити підвищення технічного рівня й поліпшення розміщення діючих виробництв, а також необхідний приріст потужностей.

Практика свідчить: найбільш ефективні напрямки капіталовкладень у авіабудівну галузь – реконструкція й технічне переоснащення виробництва. Це дає змогу в коротші строки, з меншими затратами, ніж при новому будівництві, оновлювати матеріально-технічну базу.

Технічне переоснащення діючих підприємств передбачає встановлення нових машин і устаткування на діючих площах, впровадження автоматизованих систем управління і контролю, сучасних методів управління виробництвом, модернізацію і технічне переоснащення природоохоронних об'єктів, опалювальних і вентиляційних систем, підключення до централізованих джерел тепло- й електропостачання. Його слід здійснювати за проектами й кошторисами на окремі об'єкти або види робіт, які розробляють на основі єдиного техніко-економічного обґрунтування і згідно з планом підвищення техніко-економічного рівня галузі.

Щодо розширення діючих підприємств, то воно передбачає будівництво нових і збільшення потужностей діючих об'єктів на існуючих або прилеглих до них територіях. Реконструкція діючих підприємств зумовлює перебудову, пов'язану з удосконаленням виробництва і підвищенням його техніко-економічного рівня на основі науково-технічного прогресу. Реконструкція потребує комплексного проекту, який передбачає розширення виробничих потужностей, поліпшення якості та асортименту продукції (в основному без збільшення чисельності працюючих), поліпшення умов праці та охорони навколишнього середовища.

Нове будівництво слід розпочинати лише за умови, якщо реконструкція, технічне переоснащення та розширення діючих підприємств

не можуть забезпечити необхідного приросту виробничих потужностей, поліпшення якості продукції, підвищення ефективності виробництва.

Важливий фактор ефективності капіталовкладень – удосконалення відтворювальної структури основних засобів завдяки підвищенню частки реконструкції та технічному переоснащенню діючих основних засобів.

Ефективність капіталовкладень значною мірою визначають розвиток матеріально-технічної бази будівництва, рівень заводської готовності будівельних конструкцій і деталей, темпи переоснащення будівельних організацій на основі нової техніки і підвищення рівня механізації основних і допоміжних робіт. Зростання частки типових проектів у будівництві знижує кошторисну вартість об'єктів, скорочує строки спорудження їх, підвищує продуктивність праці.

Передусім прибуток, що залишається на підприємстві, спрямовується на реконструкцію і технічне переоснащення виробництва. Потім – амортизаційні відрахування. Адже підвищення інвестиційної активності безпосередньо пов'язане із ставленням до амортизації як основного ресурсу та фінансового джерела капіталовкладень. Уповільнити старіння основних засобів можна й завдяки прискореній амортизації – головному напрямку відновлення основних засобів. Доцільно залучити гроші комерційних банків, а також населення та приватизаційні сертифікати. Це підвищить привабливість підприємств галузі для потенційних інвесторів.

Важливим елементом підвищення ефективності використання основних засобів в авіабудівній галузі взагалі та по нашому підприємству зокрема є заміна старого обладнання на нове.

За відносно короткий термін модернізація та заміна застарілого обладнання можуть забезпечити оновлення устаткування на новому технічному рівні, зростання продуктивності праці, нарощування виробничих потужностей, збільшення випуску продукції, економію інвестиційних ресурсів.

Величина робочого часу використання основних засобів товариства залежить від їх технічного стану на протязі року, забезпеченості товариства матеріально-технічними та трудовими ресурсами, організації виробництва, від попиту на продукцію тощо. Щоб зробити можливим підвищення ефективності використання основних засобів, необхідно в першу чергу здійснити комплекс заходів, спрямованих на підвищення їх технічного стану, особливо активної частини (технічне обслуговування, ремонт, тощо) та поліпшити забезпеченість підприємства матеріально-технічними та трудовими ресурсами за умови, що буде у відповідній кількості реалізовуватись продукція заводу. Такі заходи дозволять збільшити терміни роботи та використання основних засобів (в межах 5%-30%), а це, відповідно, обов'язково вплине на рівень ефективності виробництва.

Отже, підводячи підсумок всіх вище зазначених методів та шляхів підвищення ефективності використання основних засобів виділимо такі:

1. Установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно.
2. Збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства.
3. Максимально можливе використання продуктивності та потужності наявного на підприємстві парку обладнання.
4. Максимально можливе використання календарного фонду часу згідно з технічними характеристиками обладнання.
5. Забезпечення належного обслуговування та дотримання необхідних умов експлуатації обладнання.
6. Своєчасне оновлення основних виробничих фондів підприємства.
7. Застосування комбінованого способу організації виробничих процесів на підприємстві.
8. Включення до виробництва незадіяних виробничих фондів.
9. Рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня.

10. Підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу [1, с. 251-252].

3.2 Модернізація та заміна обладнання як шлях підвищення ефективності використання основних засобів на ДП «ЛРЗ «МОТОР»

Аналіз використання основних засобів, проведений у другому розділі, показав, що ДП «ЛРЗ «МОТОР» ліквідне підприємство, забезпечене основними засобами, значна частина їх є придатною для експлуатації.

Для вирішення завдання підвищення ефективності використання основних засобів та отримання бажаних результатів у діяльності ДП «ЛРЗ «МОТОР» повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на ДП «ЛРЗ «МОТОР» резерви підвищення їх ефективності, а також визначити шляхи підвищення ефективності використання основних засобів.

Усю сукупність технічних, організаційних та економічних заходів щодо кращого використання основних засобів ДП «ЛРЗ «МОТОР» можна умовно поділити на дві групи:

- 1) збільшення екстенсивного завантаження;
- 2) підвищення інтенсивного навантаження.

Однак треба наголосити на двох важливих обставинах.

По-перше, якщо екстенсивне завантаження машин та устаткування обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими обмеженими.

По-друге, здійснення заходів екстенсивного напрямку, зазвичай, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату зв'язане зі значними інвестиціями.

Екстенсивне поліпшення використання основних засобів припускає, що, з одного боку, буде збільшено час роботи діючого устаткування в календарний період, а з іншого - підвищення питомої ваги діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві.

Основними напрямками збільшення часу роботи обладнання є:

1. Скорочення і ліквідація внутрішніх простоїв обладнання шляхом підвищення якості ремонтного обслуговування обладнання, своєчасного забезпечення основного виробництва робочою силою, сировиною, паливом, напівфабрикатами.
2. Скорочення цілоденних простоїв обладнання, підвищення коефіцієнта змінності його роботи.

Важливий шлях підвищення ефективності використання основних засобів є зменшення кількості зайвого устаткування та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування. Припинення роботи великої кількості засобів праці знижує можливості приросту виробництва, веде до прямих втрат праці внаслідок їх фізичного та морального зносу, бо після тривалого зберігання обладнання часто приходиться вивести його з експлуатації.

Хоч екстенсивний шлях покращення використання основних засобів використаний поки не повністю, він має свою межу. Значно ширше можливості інтенсивного шляху. Інтенсивне поліпшення використання основних засобів передбачає підвищення ступеня завантаження устаткування за одиницю часу. Це може бути досягнуто при модернізації діючих машин і механізмів, встановлення оптимального режиму їх роботи. Робота при оптимальному режимі технологічного процесу забезпечує збільшення випуску продукції без зміни складу основних засобів, без зростання чисельності працюючих і при зниженні витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції.

Інтенсивність використання основних засобів підвищується також шляхом технічного вдосконалення знарядь праці і вдосконалення технології виробництва, ліквідації «вузьких» місць у виробничому процесі,

скорочення термінів досягнення проектної продуктивності техніки, удосконалення наукової організації праці, виробництва і управління, використання швидкісних методів роботи, підвищення кваліфікації та професійного майстерності працюючих.

Розвиток техніки і пов'язана з цим інтенсифікація процесів не обмежені. Тому не обмежені і можливості інтенсивного підвищення використання основних засобів[37].

Істотним напрямком підвищення ефективності використання основних засобів є вдосконалення їх структури. Оскільки збільшення випуску продукції досягається тільки у провідних цінах, то важливо підвищувати їх частку в загальній вартості основних засобів. Збільшення основних засобів допоміжного виробництва веде до зростання фондомісткості продукції, так як безпосереднього збільшення випуску продукції при цьому не відбувається. Але без пропорційного розвитку допоміжного виробництва основні цехи не можуть функціонувати з повною віддачею. Тому пошук оптимальної виробничої структури основних засобів на підприємстві - важливий напрям поліпшення їх використання.

У сучасних умовах з'явився ще один чинник, що обумовлює підвищення ефективності використання основних засобів. Це розвиток акціонерної форми господарювання та приватизація підприємств. В обох випадках трудовий колектив стає власником основних засобів, отримує можливість реально розпоряджатися засобами виробництва, включаючи самостійне формування виробничої структури основних засобів, а також прибутком підприємства, що дозволяє збільшувати цільове інвестування.

У сучасних умовах на підвищення ефективності використання основних засобів все більший вплив мають такі фактори, як оперативне управління використанням, обслуговуванням та ремонтом обладнання, оптимізація прийняття рішень, наукове прогнозування в галузі використання і відтворення засобів праці і т.д.

У процесі управління господарською діяльністю підприємства незмінно виникає необхідність об'єднання зусиль функціонерів різних служб управління, пов'язаних і використанням і відтворенням засобів праці на підприємстві, здійснення періодичного комплексного регулювання і контролю використання коштів праці всіма підрозділами та службами.

Тому постає питання про вивчення можливості створення такої організації управління в даній сфері, яка б, виходячи з фінансових можливостей, а також складу і кількості керуючих ланок, забезпечувала можливість комплексної постійної координації процесів функціонування засобів праці на підприємстві.

Іншими словами, важливою умовою подальшого підвищення ефективності використання основних засобів є впровадження комплексної системи управління використанням і відтворенням основних засобів.

Система управління використанням і відтворенням основних засобів повинна характеризуватися чіткими цілями і завданнями, пов'язаними з умілим використанням переваг таких методів як модернізація діючого обладнання, придбання універсального комплектно-механізованого і автоматизованого обладнання, використання планово-попереджувального ремонту і т.д. Мова йде про комплексний підхід до управління відтворенням і використанням основних засобів на підприємстві, науково обгрунтованому виявленні всіх техніко-економічних можливостей використання діючих виробничих факторів і визначення черговості, доцільності та ефективності їх розширення, технічного переозброєння, реконструкції або повної заміни[31].

Забезпечуючи управління відтворенням і використанням основних засобів, система управління використанням і відтворенням основних засобів дала б можливість досягти більш повного вживання різних форм стандартизації і уніфікації, застосування більш економічних конструкцій, а також прийняття доцільних рішень про заміну обладнання.

Система управління використанням і відтворенням основних засобів могла б контролювати темпи розвитку виробництва, рівень основних показників, облік витрат на ремонт і утримання основних фондів, координувала б процеси оновлення і відтворення основних засобів. Доцільно в умовах дії системи управління використанням і відтворенням основних засобів розробити норми і нормативи потреби в устаткуванні, його комплектності. Система повинна забезпечувати планомірне оновлення основних засобів при першочерговому забезпеченні реконструкції ділянок.

Впровадження системи управління використанням і відтворенням основних засобів при дотриманні всіх цих вимог могло б підвищити ефективність використання основних засобів на 20-25%, забезпечити високі темпи фондівдачі.

За нашими підрахунками застосування на практиці даних заходів у цілому по ДП «ЛРЗ «МОТОР» дасть змогу збільшити обсяг випуску продукції або пришвидшити ремонтні роботи на 5%. В такому випадку узагальнюючі показники ефективності використання основних засобів складатимуть:

- планова фондівдача

$$\Phi_{\text{В}}^{\text{ПЛ}} = \frac{232393.35}{50387.5} = 4.6$$

- планова фондівмісткість

$$\Phi_{\text{М}}^{\text{ПЛ}} = \frac{1}{4.6} = 0.21$$

- прогнозована рентабельність основних засобів

$$P_{\text{ОЗ}}^{\text{ПР}} = \frac{6823.95}{44855.5} * 100\% = 15.21\%$$

Отже, фондівдача зростає пропорційно зростанню обсягів товарної продукції підприємства на 0,21 (4,6-4,39). Фондівмісткість зменшиться на 0,02

(0,21-0,23). Рентабельність основних засобів підприємства зростає до 15,21%, тобто на 8,11% (15,21-7,1). Запропоновані заходи підвищують ефективність виробництва в межах вказаних змін. Тоді чистий дохід складе:

$$\text{ЧД}^{\text{ПЛ}} = \text{ЧД} + 5\% * \text{ЧД}, \quad (3.2)$$

де ЧД – чистий дохід

$$\text{ЧД}^{\text{ПЛ}} = 221327 + 0.05 * 221327 = 232393,35 \text{ тис. грн.}$$

Поряд з технічними організаційними факторами важливу роль у підвищенні ефективності використання основних засобів відіграють фактори матеріального стимулювання працівників ДП ЛРЗ «МОТОР». Ми пропонуємо збільшити матеріальну зацікавленість працівників за допомогою преміювання, доплат та надбавок.

Також поліпшити використання основних засобів та виробничих потужностей на ДП ЛРЗ «МОТОР» можна завдяки: підвищенню інтенсивності використання виробничих потужностей і основних засобів; підвищенню їх навантаження у екстенсивності; дотриманню пропорційності і змінності у роботі основних засобів (обладнання); активно виконаному процесу контролювання.

Важливий резерв екстенсивнішого та інтенсивнішого використання основних фондів та виробничих потужностей – швидке освоєння проектних потужностей, введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування.

Поряд з власне обліком, чи не першочерговим є забезпечення оперативного дійового контролю за ефективністю використання активів, праці, формуванням витрат виробництва тощо. Стосовно основних засобів, такий контроль має здійснюватись не тільки за фактами здійснення господарських операцій, але й бути у певній мірі прогнозним. Зокрема, в обліку основних засобів важливе місце займає контроль забезпеченості ДП «ЛРЗ «МОТОР» основними засобами, оскільки відхилення від оптимального рівня як в одну, так і в іншу сторони спричинює зниження ефективності

виробництва. Причому негативний вплив таких відхилень проявляється через зниження ефективності використання основних засобів і за принципом відлуння відбивається на загальній ефективності виробництва.

До важливих факторів, що зумовлюють зростання продуктивності устаткування за одиницю часу, належать також запровадження нових технологій, інтенсифікація виробничих процесів.

Значного підвищення інтенсивного навантаження устаткування на ДП «ЛРЗ «МОТОР» можна досягти завдяки застосуванню прогресивних форм і методів організації виробництва (концентрації, спеціалізації, кооперування та комбінування; гнучких, потокових і роторно-конвеєрних ліній), що уможливають використання високопродуктивного автоматизованого устаткування.

Досить істотні резерви кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних фондів можна реалізувати з допомогою освоєння у стислі строки проектних показників, уведення в дію нових технологічних агрегатів, ліній, устаткування.

З покращенням використання основних виробничих засобів забезпечується:

- збільшення обсягу виробництва без додаткових капітальних вкладень;
- прискорення відновлення засобів праці, що скорочує можливість технологічного зносу устаткування і сприяє технічному прогресу в галузі;
- зниження собівартості продукції за рахунок амортизаційних відрахувань у розрахунку на одиницю продукції.

Для підвищення ефективності використання основних засобів на ДП «ЛРЗ «МОТОР» потрібно провести заміну і модернізацію застарілого обладнання, використовуючи нові види верстатів і машин (автоматичні, напівавтоматичні, а також з програмним управлінням), які забезпечують високу досконалість та економічність технологічних процесів.

На заміну устаткування і створення нових технологій потрібні мільйони доларів. Своїх засобів у ДП «ЛРЗ «МОТОР» явно недостатньо, тому не обійтися без допомоги інвесторів. З метою підготовки умов взаємодії з інвесторами можна проводити акціонування об'єднань.

Також сукупність заходів щодо інтенсивного відтворення основних засобів, підприємство можна профінансувати за рахунок залучених (довго- та середньострокові кредити) джерел. Важливе значення в ефективному відтворенні основних засобів в економіці України має фінансова підтримка держави та пільгове кредитування.

ДП «ЛРЗ «МОТОР» може розширювати зовнішньоекономічну діяльність, як найважливішу умову для отримання необхідної валюти. Можлива розробка програми реструктуризації з кінцевою метою створення системи оперативного управління витратами виробництва, що послужить підвищенню конкурентоспроможності і економічної ефективності об'єднання в цілому.

Процес вдосконалення устаткування, що проводиться без відповідного аналізу, створить складнощі для ДП ЛРЗ «МОТОР» чим складнішим є устаткування (в технологічному відношенні), тим вище вірогідність аварії. Ідеалом для ДП ЛРЗ «МОТОР» є просте і міцне устаткування, яке проте, відповідатиме технічним потребам дня обумовленим конкуренцією. За умови рівного задоволення споживача більш «продуктивним» буде найпростіше устаткування. Зрозуміло такого роду оцінка ступеня «простоти» устаткування може бути здійснена тільки фахівцями.

На фондovіддачу на ДП «ЛРЗ «МОТОР» впливають такі показники як: кількість відпрацьованих робочих днів в році, коефіцієнт змінної роботи устаткування, середня тривалість однієї зміни, питома вага активної частини основних виробничих засобів, питома вага діючого устаткування, випуск продукції. Тому для підвищення фондovіддачі необхідно збільшити ці показники і знизити вартість одиниці устаткування. Необхідно домогтися,

щоб темпи зростання продуктивності праці випереджали темпи зростання її фондоозброєності.

На ДП «ЛРЗ «МОТОР» необхідно передбачити конкретні заходи щодо скорочення витрат на виробництво, впровадження ресурсо-ощадної техніки й технології виконання робіт, поліпшення організації виробництва й праці, більш продуктивного використання транспорту й механізмів, підвищення змінності роботи найбільш продуктивної техніки, економного витрачання матеріалів.

Для того, щоб устаткування на ДП «ЛРЗ «МОТОР» було в робочому стані, ремонтний цех має проводити щотижневу перевірку стану устаткування, вчасно виявляти поломки, визначати потреби поточного й капітального ремонту, здійснювати своєчасні замовлення на купівлю запасних частин для виключення простоїв устаткування.

ДП «ЛРЗ «МОТОР» необхідно шукати й використовувати різноманітні шляхи (резерви) підвищення ефективності роботи основних засобів. Найважливішим показником підвищення рівня ефективності використання основних засобів ДП ЛРЗ «МОТОР» є зростання обсягів виробленої ним продукції (виконаних робіт, наданих послуг).

3.3 Економічне обґрунтування фінансових методів підвищення ефективності основних засобів ДП «ЛРЗ «Мотор»

Підприємство потребує оновлення основних засобів, в технічному озброєнні і переозброєнні діючих виробничих потужностей, впровадження конкурентної техніки, техніки нових поколінь.

Економічне обґрунтування вибору джерел фінансування проекту передбачає вибір джерел з як найменшою ціною. При здійсненні економічного обґрунтування залучення позикових коштів з метою фінансування господарської діяльності необхідно зіставляти ціну позикового джерела.

Перш, ніж приймати рішення про одержання кредиту, необхідно провести певні розрахунки з метою визначення можливості обслуговування боргу та ефективності використання кредитних коштів. З економічного погляду лізинг має певну схожість з банківським кредитом, який надається на придбання основних засобів. Кредитні та лізингові відносини між позичальником (лізингоодержувачем) та кредитором (лізингодавцем) будуються на умовах терміновості, оплати, повернення, матеріального забезпечення (застави). Відмінні особливості використання виробником кредитного та лізингового механізмів наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Відмінні особливості використання виробником кредитного та лізингового механізмів

Лізинг	Кредит
Інвестиції спрямовуються на активізацію виробничої діяльності, розвиток і модернізацію потужностей	Інвестиції спрямовуються на будь-яку підприємницьку діяльність
Гарантований контроль за цільовим використанням коштів, так як в лізинг віддається конкретно зазначене майно (обладнання, машини та ін)	Контроль за цільовим витрачанням коштів утруднений через відсутність дієвих інструментів
Розмір гарантій знижується на вартість переданого в лізинг майна (обладнання, машин та ін), яке саме є гарантією	Необхідна 100%-ва гарантія повернення кредиту та відсотків за його використання
Майно відображається на балансі лізингодавця або підприємств лізингоодержувача; нараховується прискорена амортизація	Придбане майно відображається на балансі підприємства, на нього нараховується амортизація
Лізингові платежі (включаються в собівартість продукції) знижують оподатковувану базу і стимулюють розвиток виробництва	Плата за кредит покривається за рахунок отриманих підприємством доходів, на які нараховуються всі передбачені податки

Проведемо порівняльний аналіз вигод для ДП «ЛРЗ „МОТОР” при отриманні довгострокового кредиту та при фінансовійоренді активу за наступних умов: вартість основного засобу - 60500 грн.; термінексплуатації - 5 років; авансовий лізинговий платіж складає 18267 грн.; ліквідаційна вартість активу після передбаченого терміну його використання прогнозується в сумі 19000 грн.; ставка податку на прибуток - 19%; розмір комісійної винагороди за користуванням лізинговим майном - 4%; річна ставка по довгостроковому банківському кредиту - 20%; термін повернення кредиту 3 роки.

Для того, щоб розрахувати теперішню вартість грошового потоку при придбанні активу в лізинг варто початково визначити розмір лізингових платежів.

Загальну суму лізингових платежів (Лп) можна розрахувати за допомогою формули 3.3.:

$$Лп = А + Пк + Пком + Пп + ПДВ, \quad (3.3)$$

де А - розмір амортизаційних відрахувань, що належить лізингодавцю;

Пк - плата за кредитні ресурси;

Пком - розмір комісійних виплат;

Пп - плата за додаткові послуги лізингодавця;

ПДВ - податок на додану вартість (20%).

Розмір амортизаційних відрахувань (нарахування прямолінійним методом [9, с. 112]) за умови, що ліквідаційна вартість обладнання складатиме 19000 тис. грн., становитиме:

$$А = (60500-19000)/5 = 6600/5 = 8300 \text{ грн.}$$

Розрахунок середньорічної вартості придбаного обладнання за проектом наведений у табл. 3.3.

Таблиця 3.3.

**Середньорічна вартості обладнання ДП «ЛРЗ «МОТОР»
за 2017 – 2018 рр., тис. грн.**

Роки	Вартістьобладнан ня на початок року	Амортизаційні відрахування (визначені прямолінійним методом)	Вартість Обладнання на кінець року	Середньорічна Вартість обладнання
2014	60500	8300	52200	56350
2015	52200	8300	43900	48050
2016	43900	8300	35600	39750
2017	35600	8300	27300	31450
2018	27300	8300	19000	23150
Всього		41500		198750

Плата за кредитні ресурси (Пк) визначається та розраховується за наступною формулою 3.4:

$$Пк = \frac{K \cdot C}{T}, \quad (3.4)$$

Де К - розмір кредиту, щозалучається для проведення лізингової операції;
С - ставка за користуваннякредитними ресурсами.

При цьому розмір кредитних ресурсів визначається за Формулою 3.5:

$$K = \sum^T \left(\frac{C}{T} \right), \quad (3.5)$$

Де Сп - вартістьобладнання на початок року;
Ск - вартістьобладнаннянакінець року;
Т - кількістьроків на якіпідписана угода по лізингу.

Вартість комісійних виплат (Пком) визначається за Формулою 3.6:

$$Пком = \frac{K \cdot C_{в}}{T}, \quad (3.6)$$

Де Св - ставка комісійної винагороди.

Платою за додаткові послуги лізингодавця виступають юридичні послуги, що складають 0,5% від вартості обладнання і в грошовому еквіваленті становлять 302,5 грн.

Розмір виручки (В) по лізинговій угоді визначається за формулою 3.7:

$$B = \Pi_k + \Pi_{\text{ком}} + \Pi_{\text{п}}, \quad (3.7)$$

Розрахуємо розмір лізингових платежів та відобразимо їх в Табл. 3.4.

Таблиця 3.4.

Лізингові платежі ДП «ЛРЗ «МОТОР» в 2014-2018 рр., тис. грн.

Показник	Ум. скор.	2014	2015	2016	2017	2018
Розмір амортизаційних відрахувань	А	8300	8300	8300	8300	8300
Плата за кредитні ресурси	Пк	11270	9610	7950	6290	4630
Розмір комісійних виплат	Пком	2254	1922	1590	1258	926
Плата за додаткові послуги лізингодавця (юридичні)	Пп	302,5	302,5	302,5	302,5	302,5
Виручка по лізинговій операції, що оподатковується ПДВ	В	13826,5	11834,5	9842,5	7850,5	5858,5
Податок на додану вартість	ПДВ	2765,3	2366,9	1968,5	1570,1	1171,7
Розмір лізингових платежів	Лп	24891,8	22501,4	20111	17720,6	15330,2

Виходячи з даних розрахунків, підприємству необхідно сплачувати в середньому по 20111 грн. лізингових платежів щорічно.

Для одержання банківського кредиту є необхідність складання офіційного договору, де вказуються всі умови фінансування, перелік майна під заставу, терміни кредитування і повернення інвестицій [10, с. 150].

Проаналізуємо ціну кожного джерела фінансування інвестиційного проекту і визначимо найвигідніший варіант (Табл. 3.5.).

Таблиця 3.5.

Ціна зовнішніх джерел оновлення основних засобів, 2018 р.

Джерело	Дані для розрахунку	Розрахунок
Банківський кредит	Банківський відсоток по кредиту - 20%; ставка податку на прибуток - 0,19; витрати по залученню банківського кредиту до його суми - 4%.	$Ц_{бк} = \frac{Кд \cdot (1 - \Pi)}{1 - В_{бк}} =$ $\frac{20 \cdot (1 - 0,19)}{1 - 0,04} = 16,04\%$
Фінансовий лізинг	Річна лізингова ставка - 20%; річна норма амортизації активу - 14%*; витрати щодо залучення фінансового лізингу - 11%, ставка податку на прибуток - 19%	$Ц_{фл} = \frac{(ДС - НА) \cdot (1 - \Pi)}{1 - В_{фл}} =$ $\frac{(20 - 14) \cdot (1 - 0,19)}{1 - 0,11} = 5,19\%$

*Примітка. Щорічно підприємство, використовуючи прямолінійний рівномірний метод, нараховує 8300 грн. амортизаційних відрахувань. Це становить 14% від первісної (залишкової) вартості основних засобів.

Таким чином, підприємству для фінансового забезпечення інвестиційного проекту, вигідніше буде використати позиковий капітал за рахунок залучення фінансового лізингу, ніж за рахунок залучення банківського кредиту.

Отже підсумовуючи, ДП «ЛРЗ «МОТОР», що має в своєму розпорядженні основні засоби, повинен не тільки прагнути їх модернізувати, збільшувати час роботи обладнання, поліпшувати склад і структуру основних засобів, але і максимально підвищувати ефективність використання того, що є із застосуванням переважно інтенсивних методів.

Щоб використання основних засобів на ДП «ЛРЗ «МОТОР» було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно стежити за його технічним станом; залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; вивчати ринки виробництва; підвищувати рівень спеціалізації виробництва; усувати простой; модернізувати устаткування; поліпшувати склад, структуру й стан основних засобів підприємства; удосконалювати планування, управління й організацію праці та виробництва; знижувати фондомісткість; підвищувати фондівдачу та продуктивність праці на ДП «ЛРЗ «МОТОР».

За підрахунками застосування на практиці запропонованих заходів у цілому по ДП «ЛРЗ «МОТОР» дасть змогу збільшити обсяг випуску

продукції або пришвидшити ремонтні роботи на 5%. В такому випадку узагальнюючі показники ефективності використання основних засобів підвищаться і будуть складати для планової фондovіддачі 4.6, планової фондомісткості 0.21. В свою чергу прогнозована рентабельність основних засобів збільшиться на 15.21%

ВИСНОВОКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В сучасних умовах кожне підприємство має розглядати питання стабілізації та виходу на рівень конкурентоздатності на ринку через призму своєї самостійності та незалежності як товаровиробника, з одного боку, і залежності від впливу зовнішнього економічного середовища та макроекономічного впливу держави, з іншого. Для того, щоб фірма була найприбутковішою, необхідно звернутися до кількісного і якісного вдосконалення основних засобів.

Роль основних засобів у процесі виробництва, особливості їх відтворення в умовах ринкової економіки зумовлюють особливі вимоги до інформації про наявність, рух, стан і використання основних засобів. Ринкова система управління потребує більш комплексної інформації щодо основних засобів. Практика підприємств свідчить, існує ряд проблем, які негативно впливають на процес управління виробництвом і зменшують ефективність використання основних засобів.

Основні засоби – це вартісна форма існування засобів праці, які тривалий час, не змінюючи при цьому своєї натуральної форми, багаторазово беруть участь у процесі виробництва, поступово спрацьовуються й частинами (шляхом амортизаційних відрахувань) переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції. Основні засоби – довгострокові активи, якими підприємство володіє тривалий час з метою продовження та здійснення своєї діяльності, а не для перепродажу.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від певних чинників. Останніми роками збільшилось значення речових факторів виробництва, зокрема основних засобів. Основними проблемами є їхнє збереження, переоснащення для подальшої роботи на підприємстві. Завдяки ефективному використанню основних засобів відбувається збільшення обсягу виробництва.

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних

засобів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Підвищення ефективності використання основних засобів є одним із головних чинників майбутнього ефективного функціонування підприємства в цілому. Управління ефективністю використання основних засобів є систематичним та постійним процесом, що діє як складний механізм, що містить кілька послідовних етапів, де оцінюється стан основних засобів, формується стратегія, реалізація якої контролюється і своєчасно коригується у відповідності до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Головною ознакою підвищення рівня ефективного використання основних засобів того чи іншого підприємства є зростання обсягу виробництва продукції. Кількість же виробленої продукції за наявного розміру виробничого апарату залежить від фонду часу продуктивної роботи машин та устаткування протягом доби, місяця або року, тобто від їхнього екстенсивного завантаження та від ступеня використання знарядь праці за одиницю часу (інтенсивного навантаження).

Забезпечення певних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та кращого використання діючих основних засобів і виробничих потужностей підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтриманню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого, – дозволяють збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації та витрат на обслуговування виробництва і його управління, підвищувати фондівіддачу і прибутковість.

В цілому можна сказати, що ДП ЛРЗ “Мотор” ліквідне підприємство, однак зменшилася частина власного капіталу і збільшилася частка залученого капіталу, але позитивним є те, що активи почали ефективніше використовуватися.

Загалом можна сказати, що підприємство забезпечене основними засобами. Коефіцієнт зносу основних засобів збільшився і це є негативним явищем, підприємству необхідно знижувати даний показник оскільки воно не відповідає нормативному значенню. Коефіцієнт придатності основних засобів показує, що значна частина основних засобів є придатною для експлуатації. Зменшення показників рентабельності говорить про те, що в 2017 році основні засоби використовувалися менш ефективно, ніж в 2016 році.

За підрахунками застосування на практиці запропонованих заходів у цілому по ДП ЛРЗ «МОТОР» дасть змогу збільшити обсяг випуску продукції або пришвидшити ремонтні роботи на 5%. В такому випадку узагальнюючі показники ефективності використання основних засобів підвищаться і будуть складати для планової фондovіддачі 4.6, планової фондомісткості 0.21. В свою чергу прогнозована рентабельність основних засобів збільшиться на 15.21%

Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Управління ефективністю використання основних засобів є систематичним та постійним процесом, що діє як складний механізм, що містить кілька послідовних етапів, де оцінюється стан основних засобів, формується стратегія, реалізація якої контролюється і своєчасно коригується у відповідності до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі.